П'ЄСА НА ТРИ ДІЇ

ДІЙОВІ ОСОБИ

Радобужний Антип Оверкович, завідатель державної установи.

Ніна К о с т і в і н а. його дружина.

Кучка Оверк), Антипів батько.

Євгенія К о с т і в н а, Німина сестра.

Кухман Антошка — її чоловік, колишній офіцер.

Пуп О в д і й, заступник Радобужного.

Брус Петро, комуніст із робітників.

Секретар партосергдку.

Скибка Іван, член бюро партосередку.

К и л и н а, делегатка жінвідділу і член бюро партосередку.

Шайба Терешко, безробітний робітник.

Век л а, його жінка.

Клим, делегат із села.

Ірочка, машиністка державної установи.

Таня, покоївка у Радобужних.

Два робітники, їхні жінки, міліціонери, безпритульні діти, заарештовані, публіка на бульварі.

ДІЯ ПЕРША

СЦЕНА 1

Квартира Радобужного. Вікна занавішені. Ранок. 1

Радобужний (напіводягнутий лежить на канапі, біля нього стодик з паперами і книжками, телефон. Він дзвонить). Скажіть, товариш Пуп повернувся з села?.. Перекажіть йому, хай зараз прийде до мене! До Радобужного!.. Ні, на квартиру! Скажіть, що я занедужав! Так! (Кладе трубку).

2

Таня з ботиками.

Радобужни й. Зараз до мене прийде з установи машиністка і потім товариш Пуп. Якщо другий хто прийде, то скажіть — немає вдома!

Т а н я (кладе ботики біля канапи). На службу підете?

Радобужний; Ні... Щось нездужається... Ви знов водили тата до церкви?

Таня мовчить.

Водили — питаю? —

Таня мовчить.

На зло мені, чи так? Таня. Вони просили,

Радобужний. А я не просив вас?.. Я... Не см.ійте цього робити. Востаннє кажу і наказую. Розумієш? Наказую. Це ж чортзна-що! Комуніста батько і технічна робітниця ходять до церкви...

Таня. Ми до вечірні ходили... Ніхто не бачив...

Радобужний. Бачили! І вночі побачать. (Легенько пригортає її до себе). Ну, скажи — на зло? Танюшо! Не треба цього робити! Мені ж болить!

Таня (випручуючись). Вони просили!

Радобужний (передражнює). ПросилиІ Просили!.. (Гніваючись). Покличте батька! Ну?

Таня вийшла.

(Підходить до других дверей, прочиняє, вслухається). Ніно! Ти спиш? (Вертається і лягає).

3

Входить сліпий Кучка. —— Кликав, Антипе?

Радобужний. Сідайте, тату! (Підсовує стільця). Ви вчора ходили до церкви?

Кучка. Ходив, сину... До вечірні ходив... Радобужний. Мабуть, Таня? Кучка. Що?

Радобужний. Намовила йти... Кучка. Ні! Ні... Я сам... Я її попросив! Радобужний. Крадькома взялись ходити? Потайки?

К у ч к а. А так, сину! Так... Колись ти малим крадькома бігав од мене, боявсь, а тепер, бач, я старий і темний потайки бігаю од тебе...

Радобужний. Я хоч бігав цигарки палити!..

К у ч к а. А я до вечірні. То чим гірша, сину, моя вечірня од твоїх цигарок? Кому з цього шкода?

Р а д о б у ж,н и й. Вам і мені. Комуніста батько і таке чинить... Скажуть — син не навів на пуття, не розвіяв релігійного туману... А скільки я вам казав, доводив, виясняв, і ви ж погоджувалися... Ви ж погоджувалися, тату? іПогоджувались, що бога нема!

К у ч к а. А так!

Радобужний (встає, зазираючи у свічадо). Звалили дуба трьохсотлітнього, та ще коріння з того дуба глибоко вросло у землю, у той грунт, що на ньому ми будуємо нове життя... соціалізм... Оте коріння, товариші, переплутане, не увірвеш його зразу... Оте коріння — ви, тату, і такі, як ви...

Кучка. Це так, сину. Так!

Радобужний. А коли так, то чого ж ви, свідомий цієї думки... Кучка (встає). Антипе! Одведи аденеЬ Р а д о б у ж н и й. Додому?

Кучка. Додому, сину! На село. Занудився я отут в городі...

Радобужний. Киньте, кажу, дурниці!

Кучка. Пішки доставлюся. Щоб тільки вітрець подихнув на мене... Вітру, сину, отут не чую... Десь шумить угорі...

Радобужний. Не вітер вам потрібен, а церква... К у ч к а. А так, сину, так!

Радобужний. Ходіть, тату, до клубу! Чуєте?

Кучка. Темний я! Не бачу вашої революції! В клубі цигарки палять і матюкаються... А в церкві, сину, тихо, і я тепер, немов оце бачу... свічки... сонце у вікнах...

Стукіт у двері.

Радобужний. Житимете тут! Ідіть і не вигадуйте дурниць!

Стукіт у двері. Кучка йде.

Другим разом поговоримо... (До дверей). Хвилинку! Я зараз!.. (Лягає).

4

Входить І р о ч к а.

Радобужний. А... Це ви, Ірочко? Ну що там в установі?

І р о ч к а. Ви занедужали, товаришу Радобужний?

Радобужний. Так! Трошки! (Переглядає газети, що взяв у Ірочки). Ну, що там? Читайте.

І р о ч к а. Вам наряд од парткому... Сьогодні о 12-й годині доповідь на зборах робітників асенізаційного обозу... Новий побут...

Радобужний (зітхає). Знайшли що читати. Тут і без асенізаційного голова болить! Далі!

І р о ч к а (читає). За пропозицією товариша Голого вам треба прибути сьогодні на нараду в справі боротьби з безпритульними собаками і розповсюдженням смороду з боку канави... Участь...

Радобужний. Коли?

І р о ч к а. Без чверті на першу.

Дзвонить телефон.

Радобужний. Алло! (До Ірочки). Далі. І р о ч к а. Сьогодні о 10-й годині відбудеться...

Радобужний телефон). Так! Пам'ятник? За три дні буде готовий! За три дні! Відкриття?.. Гаразд!

І р о ч к а (читає). Надзвичайне засідання підсекції розповсюдження ідей радянського аборту...

Радобужний. І сьогодні намазалась?

І р оч к а. Ні! Ій-бо, ні!

Радобужний. Не божіться по-старорежимному!.. І р о ч к а. Вибачте!

Радобужний/Не треба, Ірочко! Ви і без помади красуня!

Ірочка мнеться, кокетує.

Радобужний. Вас запрошували сьогодні на вечірку? Ірочка. Так! Радобужний. Прийдете? Ірочка. Буду!

Радобужний (дивиться на неї. Пауза). Це що? Ірочка. Вам лист... (Дає).

Радобужний. Лист? (Оглядає). Місцевий? (Жар-туючи). Може, од вас? (Дивиться на неї, потім бере за руку). То приходьте ж на вечірку!..

5

Входить Пуп.

Радобужний. Добре!.. Тільки, будь ласка, не мажтесь! Ідіть! (До Пупа). Бачиш — занедужав трошки!

Ірочка йде.

Сідай! Коли повернувся? Луп (ходить). Вночі!

Радобужний. Мученик змички міста з селом! Ну, як на селі?

Пуп. Ет! Не питай!..

Радобужний. Невже погано?

П у п. А де у нас не погано? Куди не глянеш — життя коле очі!

Радобужний (нюхає повітря). Еге!.. Знов одгониш самогоном й огірками! Невже й на селі пив?..

Пуп. На життя як глянеш—темне, не проглянеш! Темне, брудне, заплутане!.. От і п'ю...

Радобужний. Так!.. Це ж з якої опери?

П у п. З сьогочасної... Може, хочеш знати дійових осіб?

Радобужний. Ану?

Пуп. Місто з вітринами й модами, сифілісом, горілкою, з старцями і товстозадим міщанством, з золотом і багном... Жере, п'є, корчиться, блює, співає... Це головна тепер дійова особа.

Радобужний. Далі.

Пуп. Село, мов горила, волохате й дике, серце,,повне гнилої землі і торішнього листя... Світить лампадка іконі, кігтявою рукою чухмариться і хреститься: "Господи помилуй!" — і точить ножа на город.

Радобужний. Ще хто!

Пуп. Наш бюрократичний курник!

Радобужний. Ого!..

Пуп. Що ого? Квокчемо, мостимось, обіцяємо всім вип сидіти з яйця соціалізм... Р а д о б у ж н и й. Песимізм!

Пуп. Авжеж песимізм! Б'ємо у весільні бубни, а.життя кричить: "Караул!" Електрифікація! Кого? Чого?. Вошей? Солом'яних хаток?.Гною?

Радобужний. Гаразд, Пуіте! Поговоримо про це на вечірці! А тепер ось що. Я не песиміст, а бач — захворів!. Будь ласка! Заступи мене

сьогодні... (Дає наряд). Наряд од парткому... Доповідь на зборах робітників асенізаційного обозу... новий побут...

Пуп. Наряд? Не хочу!

Радобужний. От тобі й маєш. Чому?

Пуп. Ет! Не можу! Нудить!

Радобужний. Чому не можеш?

Пуп. Побут! Асенізаційний обозі, а не побут!

Радобужний. Чудовий початок! Вступ до доповіді!.. (Сміється). Товариші робітники! Старий побут — це уборні, ями, канави, сморід. Треба чистити!.. Комуністична партія не цурається і цієї справи!.. Ну, Пупику? Ти ж у нас поет і філософ...

Пуп. Не піду! Годі!..

Радобужний. Я ж хворий!

П у п.' І я хворий!

Радобужний. По тобі не видно! '

Пуп. Хворий! На зону захворів!

Радобужний. Це що ж за хвороба?

П у ті. Зона? Це таке зілля, що як доспіє, то немов сажа сиплеться і темнить пшеницю.

Р а д о б у ж н и й. То ти ж не пшениця?

Пуп (не слухає). Зона. Сиплеться і темнить кожну зернину думки. Всі степи наші укрила.

Радобужний. Ось воно що! (Іронічно). Ну от, до речі! І за зону у доповіді скажеш...

Пуп. Ні! Годі за попа службу правити! Не можу!

Радобужний. До чого ж тут піп? . "

Пуп. Колись піп, бачивши лихо і злидні, казав: працюйте, моліться, віруйте і дійдете царства небесного! А тепер я: працюйте, віруйте, прийде-бо царство соціалізму! Фальш!

Радобужний. Залиш філософію! Ми вже будуємо соціалізм! Ми будуємо новий побут!..

Пуп (ущипливо). У себе на квартирі? Так?

Радобужний (вставши). Ти... Ви, товаришу Пупе, краще проспіться! У вас од горілки затуманилась революційна перспектива!

П у п. Та йди сам і станови доповідь... з перспективою^ (Іде).

Радобужний. Стривай!.. Овдію!..

Пуп вийшов.

От же мерзотник! Житня ідеологія! Таню!

Ніна Костівна (виглядає напівгола зі спальні). Ти ще вдома?

7

Входить Т а н я.

Р а.д о б у ж н и й. Я зараз іду! Маю читати доповідь! Таню! Дайте костюм! Чаю!

Пуп вертається.

Пуп. Слухайте, Радобужний! До вас приходив делегат із села?

Радобужний. Дайте мені спокій!

Пуп. Сільце таке убоге, в ярку... Школу будують вже п'ятий рік і за браком дерева...

Радобужний. Хай куплять!

Пуп. Вони просили...

Радобужний. Дайте мені спокій! Я хворий! І, будь ласка, делегатів не засилайте!

Пуп вийшов. (До Тані). Тут на столі тези лежали?

Т а н я. Я не бачила.

Радобужний шукає, бере листа, розліплює і читав.

Вам який костюм? Радобужний (читає). Що? (Вдивляється у лист). Таня. Який костюм, питаю?

Радобужний (прочитавши листа, схоплюється, ходить, вдруге читає). Такий же міщанин, як і мій чоловік... (Іде до спальні, спиняється, ходить). Так! Ось воно що!

Т а н я. Я за костюм питаю!

Радобужний. Костюм? Вийдіть!

Таня йде. Пауза.

Так! (Кривиться). Не знав цього! (Ще раз перечитує листа, замислюється).

8

Н і н а в сорочці, накрившись ковдрою:

— Поможи, будь ласка, впіймати блоху! Замучила!..

Радобужний (дивиться на неї). Так! Не гадав я, що ти... Ніно... Ага! (Заспокоївшись). Блоху, кажеш? Блоху!..

Ніна. Ти... хворий, чи що?

Радобужний. Я сьогодні маю читати робітникам за новий побут... Хіба почати з блохи? Га? (Нервово сміється).

Ніна. Почни з блохи! Запевняю: робітники не засміють. Чим блоха гірша за твої панчохи?.. А я їх латаю! А рівність ваша де?

Радобужний. Блошина рівність?

Ніна. Хоч яку витворіть, товариші комуністи, для сім'ї!

Радобужний. Що ж поробиш! Я міщанин. Я не з заліза і вогню. Попроси дужого, міцного...

Ніна напружено і мовчки дивиться на нього.

І все ж таки я не міщанин! Драми не зніму! Не бійся!

Н і н а. Я й не боюсь! Що ти маєш сказати?

Радобужний (читає листа). "Милий! Дужий! Міцний! Невже і ви, комуніст із заліза і вогню, з чистою ро-бітницькою кров'ю, такий же міщанин, як мій чоловік та інші? Невже й ви не здатний сміливо переступити за межу міщанської моралі і створити дійсну вільну любов? Я так вірила і вірю вам, милий, єдино бажаний первоцвіте мій... Ніна..." Ти писала?

Ніна. Я...

Радобужний. Кому? Ні на. Кому? (Дивиться на нього і на> лист). Хіба не знаєш?

Ра д обу ж ний. Скажи, кому?

Н ін а. Не тобі. 1 гР а д о б у ж н и й. Я знаю, що не мені.

Ніна. Скажи... Хто тобі дав цього листа?

Радобужний. Він!

Ніна. Він? (Випитує очима). Хто... він?

Радобужний. Він! Дужий і міцний твій!.. Первоцвіт! . .

Ніна. Як так, то чому ж питаєш, кому я писала? (Йде у спальню).

Радобужний. Стривай!.. Мабуть, твій міцний і дужий превелика роззява, що загубив листа... Хтось знайшов і надіслав поштою... Скажи, кому, і я сам оддам.

Ніна (вириває Листа). Це моя... особиста справа!

Радобужний. Вибач... Вона трошки й мене чіпає!.. Не бійсь, я драми не зніму.

Н і н а. Я й не боюсь!

Радобужний. Невже це ти написала?

Ніна. Я!

Р а Хо б у ж и и й! Ніно! Невже це ти серйозно?

Ніна (іронічно). Ні... Це д так... шуткуючи.

Р а до б у ж н и-й (Зірвавшись із голосу). Скажи, кому цей лист?

Ніна. Радобужний! Не губи розумуй

Радобужний. Невже ти... крадіжма?.: Яке ти маєш право писати отак?

Ніна. Право? Ти хотів, щоб я дозволу просила? ,

Радобужни й. Я хотів би, щоб ти поважала мене і... Просто одверто сказала — кому лист?..

Ніна. Вибач! Я йду одягатись!.. (Вийшла у спальню).

Радобужний. Ніно! (Йде за нею).

Ніна. Вибач! (Зачйккє двері й запирає):",

Радобужни Ховаєшся? Одчини! (Грюкає)." Одчини... (одступає). Коли так... гаразд...Таню Костюм!

Т а н я з костюмом.

Радобужний. Не цей! Скільки я вам казав, що коли я йду на завод, то щоб давали кепку, блузу...

Таня йде.

Не треба! Пізно! (Одягається). Таня. Чай зараз буде!..

Р а д о б у ж н и й. Не треба! (Одягнувшись^ бере порт-фель і йде). К^чорту!..

10

Н і на

Ніна (у телефон). Дайте, будь ласка, 7-53... 7-53 (До Тані). Тацю! Теплої води на вмивання,! "Зараз!

Іаня йде.

Алло... Це я... Так! Трапилась пригода... Мій лист до вас... Слухайте! Зараз приходьте, приїздіть негайно!.. Його нема! (Біжить у спальню). Таню! Води!

Таня несе воду.

11 '

Входить із кухні Кучка з ціпком і горщиком, із цней Шайба і

Клим.

Шайба. Дозвольте увійти? Кучка. Хто це?

Шайба. Тут товариш Радобужний живе? Кучка. Тут. А ви ж хто?

Шайба (до Клима). Заходьте, товаришу землячок! Натрапили!

Клим. Здрастуйте в хату!

Шайба. Оце я товаришонька одного завіві.лЛюдина, можна сказати, протокольно прибилася пішки з села і ніяк доступитися не може.

К у ч к а (тремтить). А который? Который із села?.. Сідайте! Звідки? Не бачу, я темний на очі...

К л и м. Це я поневіряюсь отут з обчеськими справами! Третій день отак...

Кучка. Сідайте! (Намацує Клима). Давно не бачив свого чоловіка...

Ш а й б а. А ви, мабуть, родич товаришу Радобужному?

Кучка. Батько йому! Четвертий рік, як узяв мене до себе... Я теж із села... Хліб колись робив...

Шайба (штовхає Клима). Попросимо папашу, а папаша синові скаже...

Кучка (до Шайби). І ви з села?

Ш а й б а. Ні! Я так собі, можна сказати, протокольно і більш з об'єктивного боку...

Клим. Хлопочуть, спасибі їм...

Ш а й б а. Я, папашо, безробітний, тутешній... П'ятий год отак... Нема роботи, то я склавши руки не сиджу... Де яка установа, де який клуб або аерохем чи там черга людей яка, я й собі заскочу... Приміром, у нас такі установи, що й без діла можна ходити...

Клим. І без діла, і за ділом — однаково!

Шайба. Приміром, тобі про зовнішню політику ко-торий з товаришів і акурат за Антанту розкаже, там за Леніна Ілліча говориться народові, що дуже за ним побивається, а суті, точки щодо повчення Ленінового не розуміє... Ну й поплачеш, трапляється, за ленінізмою, бо Ленін — він справді Ленін, і більш тобі нікоторої гайки... Одне слово, жаль бере об'єктивно і протокольно, що помер такий чоловічок!

К у ч к а. То це ж ви?

Ш а й б а. Бачу, товариш землячок із села, можна сказати, одірвався бази і заплутався у бюрократизмі. Бо дракони сидять! Хоч і рубають їм голови, а замість зрубаної десять виростає...

Клим. Школу обчество будує і вже стіни поставили, а на дерево не стягнемось...

Шайба. Справа така, що протокольно вона в бюрократизмі, як квітка, засохне. Треба допомогти, папашо!..

Клим. В економії Пісоцького...

Кучка. Знаю я цю економію!.. Хліб там колись родив... Жито...

Шайба. В економії отій дерево і цегла...

Клим. Дурно лежать... Розтаскують...

Ш а й б а. І треба, щоб об'єктивно синок ваш це дерево на школу дав, бо він завідатель цих економій...

Кучка. Я скажу...

Клим. Просимо! Усім селом... І план у нас, ось я вам зараз...

Шайба. Ми ще вчора були у вашого синка в установі... Норовистий він. Не дозволяє...

Кучка. Не послухає він і мене...

К л и м. Як не послухає?.. Ви ж батько?

Кучка. Ніколи він мене не слухав... Скажу що — сміється... На село мені... Важко отут...

Шайба. А ви з ним по-сурйозномуі Скажіть, що, мовляв, діло сурйозне, і більш нікоторої гайки!..

Клим. То який же з вас батько, що він неслухняний у вас?

Кучка. Хіба сліпого послухає хто? Просив: одвези на село, щоб хоч вітрець подихнув на мене... Затомився!.. Вірите: вітру не чую!.. Десь шумить угорі...

Шайба. Ні, так не можна!.. Ви йому сурйозно, розумієте? Протокольно!.. Школа, скажіть, стоїть, дерево лежить, а людина б'є ноги за 75 верстов...

12

Входить Брус: — Добридень. Чи вдома Антип?

Кучка. А... Товариш Петя! Немає вдома! Ось до мене земляки прийшли. Із села, Петю. Б р у с. А Ніна Костівна?

13

Ніна, згодом Таня. Ніна (до Бруса). Прийшов? У мене до вас... справа одна... (До Шайби й Клима). Ви до товариша Радобуж-ного?

Шайба. В точку попалиі Землячки ваші, можна сказати...

Ніна. Які землячки?

Кучка. Чоловік із села... До Антипа...

Н і н а. Товариша Радобужного немаї Прийдіть завтра. Краще в установу.

Шайба. Були там!

Ніна. Таню! Я просила запирати сінешні двері! Учора в сестри примус украдено...

Шайба (до Клима). Ходімо, товаришу землячок... А вас, папашо, просимо...

Клим (до Кучки). Замовте слово. Прощавайте!..

Кучка. Я зараз... Я вийду з вами! Ось я (шукає горщика).

Шайба. Посудинку шукаєте? Ось вона (подає).

Кучка. Спасибі!.. Ну, як же там хліб?.. Чув, що жита добрі?.. Зелені та густі, кажуть... (Шайба, Клим і Кучка йдуть).

Ніна (до Такі). Чому ви не винесли за Оверком Петровичем?

Таня. Не дають. Кажуть, помру, і хай тоді мене вже виносять.

Ніна. Зараз же приберіть ліжко, повимітайте, помийте підлогу!

Таня пішла.

(До Бруса). Ну? Брус. Що трапилось?

Ніна. Перш за все, як попав оцей лист до Антипа? (Дає листа).

Брус. Не знаю... Либонь, як гаманця в установі витягав... він і випав...

Ніна. Я так і знала... Господи!.. Гава ви.

Брус. Біс його знає, як це трапилось... А як він попав до Антипа?

Ніна. От тобі й маєш! Та я вас за це питаю? Брус (розгублено). Не знаю.

Ніна (нервово сміється). Ще раз скажу — гава. Пригадуєте, зимою за городом ми бачили гаву?.. Отакий тепер у вас вигляд...

Брус. І він знає, що цей лист до мене?.. Я конверта порвав... Здається, в листі ім'я мого немає...

Ніна. Ха-ха-ха! Я так і знала!.. Не бійтесь. Вас ще не одкрито. Невже ви?.. (Підходить ближче). Милий. А мене відкрито, і я не боюся.

Брус (глухо, нервово): Не боюсь і я. Давно б уже сковирнув з дороги кого хочеш, та Антипа... Ти розумієш— не можу! Товариш! Разом у тюрмі сиділи... Не боюсь, а не можу... На душі буза і в голові буза...

Ніна. Сьогодні він допитувався. Ах, Брусе! Милий. Це ж ви замкнули мені уста ключиком кохання і носите його при собі.

Б р у с. От не знаю, що робити... За все життя вперше не знаю, що робити. Плутається... Буза.

Ніна. Буза?.. Пригадайте, я казала: як тільки радість покине вас — покиньте і ви мене... Щоб не було, як ви кажете, бузи... Ну?

Брус. Що?

Ніна. Розійдемося? Я не хочу бузи... І так багато цієї бузи в житті.

Кучка:

— Півні десь співають... І немов на дощ збирається. Не добереш в городі.

Брус. Півні? Так, Оверку Петровичу... Це правда. Півні...

Кучка. А сьогодні, товаришу Петю, жито мені снилося. Вам, городським, мабуть, воно ніколи не сниться? Брус. Не траплялось...

Кучка. Таке густе та високе, немов аж дзвенить. (Мацає, щоб сісти). Оце земляки приходили...

Ніна. Оверку Петровичу! Ви чай пили?

Кучка. Ні... Та й не хочу...

Н і н а. То однесіть вашу посуду...

Кучка. Вибачте... Забув, що в руках...

Брус. Скажіть... Як у вас на селі, коли, приміром, товариш, сусіда, який покохає жінку свого товариша?

Кучка. Жінку? Було раз таке за мого віку!.. Було. Сокирою порубав жінку.

Брус. Хто порубав?

Ніна. Коханець? Так? (Легенько торкається Бруса). Кучка. Чоловік жінку.

Брус. То чому жінку, а не товариша? (Тисне Ніні плече).

Кучка. Дітей у їх не було... З жиру... З баби почалося і на бабі скоїлося... (Йде, Брус одчиняє йому двері). Спасибі, Петю... Я сам...

Пауза. Ніна нервово здригається.

Ніна. Ну? Милий?..

Брус. Я ось... скажу. Силу таку маю, що все оце... любов оцю, як дзеркало молотком!.. На скалочки!..

Ніна (з глибоким видихом). А-а!.. Так ти? (Переборовши себе). То бийте, милий! Краще розбийте!

Брус. Не можу.

Н і н а. Ви ж кажете — маєте силу? Брус. Маю і... не можу.

Ніна. Розбийте! На скалочки! Це буде краще! Оце й буде по-новому: не можна вільно — не треба зовсім!.. Гордо й прекрасно.

Брус. Не можу. Побачу отак тебе... Запах лише згадаю... (Хапає її за руки). Я маю право! Всім скажу, що це не буза... Коли ж тепер побачимося? Га? Нінушко?

Ніна. Сьогодні на вечірці. Ти ж маєш запрошення? Брус. Як?

Ніна. Щоб прийшов. Чуєш? Б р у с. А він? Антип? Лист?

Н і н а. Як не прийдеш, Антип догадається, що лист цей тобі. Розумієш, гаво ти моя?

Брус. Ой, чому ти його жінка?

Ніна. Власність? Так? Визнаєш власність?

Брус. Ет... к такій мамі! Скажу! Завтра увечері бюро, і там я... скажу привселюдно... (Цілує її). Отак блявкну з простоти... дайош, Антипе, жінку! От... (Цілує). Ех, баба ти! Запашна. Тепла. Солодка. Цілуєш, і в очах немов море соняшне. (Цілує).

СЦЕНА 2 1

Вечірка у Кухманів. К у х м а н, ж і н к а, Радобужний, Ніна Костівча, Брус, Скибка. Гомін, сміх, балачки.

І рочка (плескає в долоні). Товариші! Панове!

К У х м а н. Слово має майбутня рододама.

І р о ч к а. Товариші! Я п'яна! (Регіт).

К у х м а н. Ірочко! Моя малютко! Так у поважній компанії не кажуть.

І р о ч к а. Панове, Ніна Костівна і товариш Брус зраджують вас! Вони змовляються втекти.

Євгенія Костівна. Нічого подібного! Ніна й не думає...

К у х м а н. Малютко! Випийте і занімійте!..

І р о ч к а (до Радобужного). Товаришу Антипе Овер-ковичу! Попереджаю. Сигналізую про небезпеку! (Дав йому на пальцях поцілунок).

Кухм а н (наливаючи вина). Товариші! Нам пора згадати, чого ми сюди зібрались. Я — колишній офіцер. Жертва революції, безробіття і взагалі

жертва, та ніколи я не був ще жертвою вина... Язик мені завжди слухняний. Навіть тоді, як голова моя п'яна, він тверезий... Тому пропоную, щоб всі тости надалі виголошував я...

Голоси. Просимо! (Оплески).

К у х м а н. Пропоную випити...

Брус. Треба Пупа заждати.

Скибка. Пупа я бачив, як йшов сюди. Він сидів з якимись дядьками в харчевні...

Радобужний. Пив?

Скибка. Випивали. Я кликав його...

Радобужний. Як пив, то прийде... Він тільки п'яний навідує друзів.

К у х м а н. Не турбуйтеся. П'ять пляшок стоять ще цілі про запас... Товариші! Сьогодні минуло тридцять п'ять років, як в одному селі, що до його тепер тільки партія лицем стала, у бідного селянина народився син... і нарекли його Антипом, себто Антитипом...

Євгенія Костівна. Антошко! Не мели зайвини...

Кухман. Жено! Не перебивай!.. І ось ми бачимо, як із колишнього немовлятка Анти-типа вигнавсь цілий тип,

І р о ч к а(пирснувши). Ой, не можу...

Євгенія Костівна. Антошко! Ти п'яний...

Кухман (урочисто). Тип борця за комунізм товариш Антип...

І р о ч к а. Браво! Браво!

Кухман. Пропоную...

Всі кричать "ура". П'ють.

Євгенія Костівна. Любії гості! Сьогодні ще минуло десять років, як Антип Оверкович побрався з моєю сестрою Ніною... (До Ніни). Пригадуєш, Ніночко, ту церковцю і вербочки під вікнами і як ми сміялися [з] попа?.. Антипе Оверковичу! Пам'ятаєте?

Скибка. У-р-р-а! (Галас).

Євгенія Костівна. Я не скінчила тоста...

Радобужний. І не треба, Женю. Не треба. Келих вже одпито.

Скибка. Гірко!

Радобужний. Так, Скибко. Келих вийшов гіркий. Ніна. Антипе...

Радобужний. Та жаль, що після мене ще не один питиме з того келиха отруйного...

Брус. Що ти там бузиш, Антипе?

Ніна. Товариші! Радобужний має скласти іспита на борця за новий побут...

Скибка. Як це? Не розумію...

Кухман. Ніно! Тости виголошую я... Товариші! Пропоную тост за себе. (Регіт). І з мене вийшов "тип".

Брус. Тип колишнього офіцера?

Кухман. Тип будівника соціалізму... (Регіт). Не вірите? Коли ЧК попросила декого з колишніх офіцерів носити каміння, возити глину і копати канави, я перший пішов... Я зрозумів, що те каміння для соціалізму (регіт), і я його носив шість місяців... Жінка моя носила те ка-Міїїгій у серці, мій папаша в печінках... Вип'ємо за носіїв каміння для соціалізму... (Регіт. П'ють).

І рочка. Ви милий, Кухмане... Я вас поцілую...

К у х м а н Малютко моя! Це дуже скромна нагорода... Я хочу більшої!..

Євтенія К о с т і в н а. Антошко! Стямся!.. Ніна веде Ірочку в другу кімнату, : за ними виходять Брус і Скибка.

Р а до б у ж н и й (цілує Євгенію в руку). Дякую, Женю... ;

Євгенія К о сті в н а. Я?.. Ні...

Кухман. Тон, жено, тон. Ювілянт мусить бути трошки-смутний.

Радобужний. У вас прекрасно. Третю вечірку справляємо, і, здається, ще ніхто з чужих не довідався...

Кухман. І не довідається! Будьте певний! У мене й миші на конспірації знаються... Хо-хо...

Радобужний. Дякую!.. (Хоче йти в другу кімнату).

2

Входять. П у п, Ш а й б а, Клим, усі троє випивши. . Пуп. Тут він. Заходьте, товариші!

Клим мнеться. Шайба став біля порога.

Заходьте! Заходьте!

Кухман. Хо-хо! Єгова і два анголи прийшли до дуба Маврикійського.

П у п;: Дозвольте познайомити. Селянин-делегат Клим і безробітний робітник Терентій Шайба... Ми до тебе, Ан-типе.

Шайба. Звиняйте, що ми нальотом отак і трохи випивши (здоровкається). Товаришок із села, землячок і людина протокольно од громади послана...

Кухман. Вітаємо...

Радобужний (тихо до Пупа). Навіщо привів? П у п. Не шепчи, як рак у торбі. Голосно питай! Ш а ц б а (до Радобужного). А де ж ваш папаша?.. Клим. Звиняйте (здоровкається). , П у п; Ацтипе! Вони впіймали мене... Дядюшка пропонував, хабара,.,. Розумієш? Клим.,Та ні. То я так собі... з дурного розуму...

П у п. Це ж справді бюрократизм, Радобужний! Третій день ходять...

Радобужний. Чого тобі треба?

П у п. Не мені, а ось кому... Школу п'ятий рік будують.

Клим. Хоч на одробіток дайте нам, товаришу, дерева.

Радобужний. Овдію! Це неприпустиме од тебе втручання!'

П у п. Я питаю: Дасиш дозвіл на дерево?

Радобужний. Не дам. Такої системи не визнаю! Сьогодні одне село, завтра друге пришле делегата, потім третє... Де ж принцип? Де критерій?

Пуп. Критерій?

Радобужний. Так!

Пуп. Принцип?

Радобужний. І плановий, об'єктивний підхід. Пуп. Якого хочеш приклади принципа, тільки не бюрократичного... Радобужний. Ти п'яний! Пуп. П'яний, та не бюрократ!

Радобужний. За це я можу говорити лише в бюро партосередку (йде). Пуп. Дасиш?

Радобужний. Товаришу Пупе! Я на вітер слів не кажу!

К л и м. За нас і в газеті написано було... Ви, товаришу, або дайте, або скрутіть мені отут голову, щоб я не вертався.

Радобужний. Я сказав: удайтесь до Наросвіти. Клим. Бо, їй-бо, вб'ють.

Шайба. Протокольно так не можна... Школа стоїть, дерево лежить, людина б'є ноги... Покажіть, землячок, ваші ноги! Хай подивляться з об'єктивного боку!

Клим. Печуть, вірите? Що набив, а що... (Починає скидати чоботи).

Євгенія Костівна. Товаришу! Що ви робите, товаришу?

П у п. Не треба, дядьку.

Шайба. Ні. Хай голови хоч раз подивляться на трудові ноги... Щоб з боку ленінізми подивилися, а не так собі, крізь чоботи...

Пуп. Не треба, Шайбо! (Наливає чарки). Пийте, товариші!

Радобужний. Овдію!

Пуп. Пий, Шайбо! Дядьку Климе! Одвічний український дядько!

К у х м а н (відтягає Радобужного). Не заважайте, Антипе Оверковичу! Хо-хо! Дайте спокій Єгові й анголам (вказує на стіл). Я бачу, вони під оцим деревом скоро ляжуть...

Євгенія Костівна. Тож номера він викидає! Кухман. Жено! Він тільки приводить, а викидатиму я... Хо-хо!

Радобужний і Євгенія Костівна йдуть у другу кімнату.

Жено! Заграй нам! (Підходить до столу). Не вагайтесь, товариші робітники і селяни. Все одно— всі ми у брами соціалізму під оцим столом упокоїмося... Пийте!

Клим. Трошки того дерева...

Кухман. Розумію і співчуваю.

Грає піаніно.

З

Скибка.

Кухман. Рекомендую. Теж будівники соціалізму... Ходії. Хо-хо... Скибка. У-р-р-а! (Здоровкається).

4

Вбігає І рочка. І р о ч к а (хапає Скибку). Беріть мене! Скибка. Не вмію.

І р о ч к а (крутить його). Раз-два-три! Учіться!

Кухман. Учітеся, брати мої, і чужого научайтесь, й свого не цурайтесь. Хо-хо...

Скибка. Дайош буржуазної культури! (Вальсує ш Ірочкою у другу кімнату).

Шайба (випивши). Хто ж тут за хазяїна?

Кухман. Товаришу! Господарі тут ви... Оце ось тут вам вся влада належить. Хо-хо! Пийте, скільки влізе!

Клим. Ех, з досади... Налийте ще!

Шайба (до Пупа). Слухайте, товаришу. Невже діло наше...

Пуп. Пий, Шайбо!

Шайба. І доки питимем отак?

Кухман. Аж поки самі не перевернемось на дерево і віагалі... на матеріял... Хо-хо...

Пуп (веде Шайбу й Клима у другу кімнату). Мовчи хоч ти, череп контрреволюції. Не бомкай, бо...

Кухман. Товаришу Єгова! Не гнівайтесь! Слово честі, в моєму черепі гадюки нема. (Йдуть).

Музика.

5

Ніна і Брус.

Брус. Я не можу. Буза! Нінушко! Я скажу!

Ніна. Тільки не зараз! Не тут, милий.

Брус. Мені здається, що він догадався. Знає. Не можу! Скажу. При всіх скажу!

Ніна. Благаю. Завтра, милий. Завтра!

Брус. Не все однаково: чи сьогодні, чи завтра?

Н і н а. Не однаково. Завтра востаннє поїдьмо за город, у степ, на весь день. Одгуляємо останній день...

Брус. Чому останній? Нінушко! Чому останній?

Ніна. Дурнику мій! Останній тихий і соняшний день перед хмарами і бурями... Завтра, Брусе, я сама скажу, і ти скажеш... А сьогодні не буря, бешкет вийде... Він випивши, і ти... Не хочу, щоб при сестрі... Благаю, милий! Не треба. Ну?..

6

Входить Радобужний: — Пуп у меланхолію вдався. Піди, Ніно, може, хоч ти його заспокоїш.

Ніна йде.

Б р ус. А я випив трошки і теж... буза в голові. Ти немов на мене сердишся? Радобужний. Я? Брус. Так.

Радобужний (сміється). Не треба кисленьких— сентиментів. Не треба бузи. Ти із робітників, так би мовити, з залізної когорти революції. Вип'ємо!

Брус. Давай, Антошо!

Радобужний (наливає в чарки). Сьогодні листа одержав...

Брус (п'є). Листа? Якого листа?

Радобужний (п'є). Жінчиного листа, тільки не мені... Б р у с. Од Ніни?

Радобужний. У неї коханець... полюбовник завівся...

Брус (смокче з чарки). У Ніни? Радобужний. Вона до нього написала... Брус. Ну?

Радобужний. А він листа загубив... Брус. Вип'ємо. Пий... Радобужний. Отже, слухай. Брус. Я слухаю... Цікаво... Кажи! Радобужний. Листа, мабуть, хтось знайшов і поштою... мені.

Брус (п'є). Так.

Радобужний. Чом же не спитаєш, хто полюбовник? Брус. Не знаю... Скажи... Радобужний. Не знаєш?

Брус (п'є, пауза). Буза! (Змагаючись). Ось що, Анти-пе... Я... (П'є). Полюбовник, кажеш? Цікаво! Я не знав за це.

Радобужний (п'є). І я не знав... Брус. Не любиш ти її...

Радобужний. Що?.. А ти... за це знаєш? Вона сказала? Брус. Хто?

Радобужний. Жінка. Ніна.

Брус. Ні, це я так... В домі відпочинку бузив усе з дівчатами?

Радобужний. Може, їй за це сказав? Брус. Кому?

Радобужний. Моїй жінці! (П'є). Брус. Не бузи, Антипе... Чуєш?

Радобужний. Ну, киньмо!.. Вип'ємо за комуністичну простоту, загартованість і за нашу дружбу... Ну? (Дивиться на Бруса).

Брус. Вип'ємо... А скажи... ти як?..

Радобужний. Що?

Брус. Ну... Зашкребло тебе? Болить?

Радобужний. Ти хочеш спитати, чи не ревную я?

Брус. Взагалі...

Радобужний. Ні... Тільки болить, що... обійшли мене, немов міщанина... Роги чіпляють. Навіщо?.. Вподобалась тобі моя жінка? Хочеш

її? Любов у вас? Будь ласка. Прийди і скажи одверто. Не трусися, не ховайся, як пес поза углами.

Брус (рішуче). Ет... Без бузи!.. Слухай, Антипе...

7

Євгенія Костівна, Кухман, потім Пуп, Шайба, Клим.

Євгенія Костівна. Це ж хуліганство! Безглуздя!

Кухман. Заспокойся, жено. Єгова просто п'яний!

Радобужний. Що трапилось?

Євгенія Костівна. Він повалив і потоптав мої квіти! Хотів бити піяніно.

Пуп. Геть болонок, квіточки, іконки! Протестую!

Євгенія Костівна (істерично). Хуліганство! Варварство!

Брус. Пупику! Не бузи хо.ч ти.

Євгенія Костівна. Мені оця квітка дорожча од всіх ваших революцій... Мені (цілує квітку і плаче) дорожче за все...

Кухман. Жено! Ти теж п'яна. Хо-хо...

Пуп. Брусе!.. Протестую! Товстозаде міщанство квітчає тепер життя, в бінокль на нас дивиться і присуд свій виносить..

Брус. Піди лишень та проспися.

Пуп. Підожди... Товстозаде міщанство, в голові сало, жере, плює і плодиться в республіках пролетаріяту... Йому на послугах наш радянський чиновник, наш бюрократ і навіть наша антирелігійна пропаганда...

Радобужний іде в другу кімнату.

Брус (затуляє йому рота). Ти п'яний, Пупе.

Євгенія Костівна. Зробили з життя казарму! З культури — насіння з балалайкою!

Пуп. Товстозаде міщанство заплювало революцію! Був Жовтень. Був ранок. На обріях у мареві дзеркали-лась комуна... А тепер? Квіточки, болонки, моди і поруч злидні, старці, купи гною? Зона! Порожньо і сифілістич-но в степах республік. (Сідає).

Брус іде в другу кімнату.

Клим. Бачу, що з школою не вийде діла.

Шайба (до Пупа). Ходімо додому.

Пуп. Зажди, Шайбо!.. Товариші! Пора засновувати комуністичні монастирі і скити, щоб боронитися од зони, щоб спокутувати гріхи...

Євгенія Костівна (йдучи). Давно пора.

Кухман. Геніяльна ідея! Хо-хо... Дозвольте спитати — монастирі? Окремо для жінок, окремо для чоловіків, чи мішані?

Пуп. Мовчи, черепе!

Шайба. Випили і гайда! Товаришу село! Беріть його під пахви... Товаришоньку...

Клим скидає свитину, простилає долі і лягає.

Ви ж це, землячок, що? Здрейфили?

Кухман. Хо-хо! У землячка хрущі над вишнями гудуть.

Пуп (сідає до Клима). Правильно. (Хапає Шайбу і валяє додолу). Дядьку Климе! Клим. Га?

Пуп. Нумо пісню! НашуІ

К л и м. А не виведуть... з хати?

Кухман. Товариші! Ваша диктатура! (Дає кожному по чарці вина). А ми буржуазія, у вас на послугах. Пуп. Черепе! Одійди! Ударю!

Клим (до Кухмана). А сукин же ти син, ваше благородіє, як я бачу!

Шайба. Протокольно — ми вже не люди, а свині! Ходімо додому, товаришочки, га? До мене ночувати, га?.. Будьмо свідомі...

Ідуть.

Кухман. Нарешті я бачу справжню змичку города з селом під партійним проводом. Ха-ха!

Біля дверей їх догнав старий.

Клим (гірко). Не вийшло наше діло.

8

Убігли Ніна і Радобужний. Радобужний (брутально). Самка ти! (Замірився). Н і н а. Не смійте!

Радобужний. Проститутка! (Вхопив пляшку, щоб ударити).

Ніна. Радобужний!.. Радобужний!.. Ви ж комуніст... Старий (голосно, грізно). Господи! Виведи мене звідси, із мурів оцих, із закуту виведи... і

9

ДІЯ ДРУГА

СЦЕНА 1 Увечері в Шайбиній хатинці.

1

В е к л а. Отак з тої пори без роботи сидить... Та якби ж сидів? Бігає десь, гасає день по день... А прийде — жерти давай! Та ще гостей усяких, таких же чортів, як і сам, прости господи, наводить.

Клим. Яжйе знав, що таке у вас...

Ш а й б а. По морді ляпаєш? Сукин ви син, протокольно й об'єктивно...

Пуп (вставши). Не бий її! Бий мене! (Підставляє щоку).

Радобужний ставить пляшку на стіл.

Пуп. Ой, багно ж, багно!.. (До Шайби). Удар мене, Шайбо...

Шайба. Отямтесь, товаришок!.. Нас і так бито було, а тепер ще й самі себе?

Пуп. Не хочеш... Так, отже, коли так!.. (Б'є себе по обличчі). Р-раз! Два!

10

Кухман, Євгенія Костівна, Брус, потім Скибкай Ірочка.

Євгенія Костівна. Ніно! Він тебе ударив? Панове? Пуп ударив Ніну... Ніна. Ні! Ні!..

Брус (важко, не поспішаючи, підходить до Рад об умного). Ти...

Ніна (стає між ними). Заспокойтеся, товариші... Нічого тут не трапилось! Це Радобужний іспита складав... на борця за новий побут...

Ширма

Ве к л а. І сліпий побачить, як живемо!.. Нічого там! Не знав...

Клим (бере свою торбочку). Я б той... заплатив якого карбованця, коли ж вірите... витратився геть-чисто.

В е к л а. Не треба. Йдіть з богом і так. Бачте, до чого довели? За старого режиму ніколи в світі захожого чоловіка не вигнала б!

Клим (розгублено). То так!.. Ну, прощавайте! Спасибі за кватирю...

В е к л а. Ходіть з богом!

Клим. Я вже другим разом прийду чи приїду, то завезу вам хоч з пуд борошенця! (Йде).

Векла. Може б, той... Ранком пішли? Дощ надворі. Переночуйте!

Клим. Ні! Діло моє не крутиться, і вітру підходящого нема... Проживемо і без школи! Аби хліб був...

2

Входить Шайба. Шайба. Стоп, село! Куди?

Клим. Та той... у проходку трошки... Занудився в хаті...

Ш а й б а. У проходку з торбою? (Дивиться на Веклу).

Векла. Хай чоловік іде. Доки ж йому отут мучиться?

Шайба. Стоп, землячок. (До Векли). Це ти, дракони-хо, бюрократизм свій закрутила?

Векла. Жерти самим нічого.

Клим. Правда! Чого мені сидіти? Прощавайте!

Шайба. Сто-оп! (Притримує Клима). І ви, землячок, злякалися драконихи?

Векла. Чом не приймають до себе мужиків комуністи? По сто, по двісті батують... Веди до їх... Сам йди до їх.

Шайба. Га-га-гаІ Ге-ге-ге! Загеркала, як та гуска, з гнізда вставши...

Векла. Шовковії панчохи купують, а старцеві й копійки не дадуть.

Шайба. Га-га-га! Помовчи!

Векла. Бідному класу проповіді читають, а самі жеруть, п'ють, бахурують? Шайба. Помовчи! Ну й язичок!.. В е к л а. А як ми були у злиднях, то так і застрягли.

Шайба. Протокольно тобі український язичок!: (Клим іде). Куди, село? Школа буде наша! У мене такий характер, що раз узявся... (Ставить на стіл пляшку горілки). Ось! (До жінки). Бачиш? А оце бачищ? (Показує папірця). А оце? (Показує червінця). На!

Век л а. Терешо! Невже Кирюша наш прислав?

Шайба. Нікоторого Кирюші! Служби добивався. Завтра на роботу...

В е к л а. Та невже, Терешо?.. ,

Шайба. Тепер, Терешо?.. Протокольно, новий завод, одкривають! Сідайте, землячок! Веклушо! Дайош закусити! (Векла йде в комірчину. Шум автомобіля.

От як, товаришу село. Тепер і, за вашу школу, без критики... Вип'ємо своєї трудової!

Клим. Ну, вже як подивлюся, на вас. Такий же ви. чоловік!.. Що равнодушний до всіх, а що приязний... Таких ще не бачив...

Входять Брус і Ніна.

Брус. Можна до вас од дощу? (Вдивляється). А-а... Знайомі наші?..

Шайба. Дивись!.. Можна. Заходьте...

Брус. Ми од дощу... їздили до нового заводу, та машина пристала. (Струшує воду). Заходьте, Ніно Костівно!..

Шайба. Сідайте!

Брус (до Клима). Ага, делегат? У справі школи?

Клим. Четвертий день отак, як бачите.

Ш а й б а. Треба допомогти землячкові!.. (До Ніни) Ваш чоловік цаца стає, мадамочко...

Брус. Миром поможемо. Я скажу на бюро партосе-редку. Ось що, товаришу... Можна у вас викрутити воду з одежі... і посушити...

Ш а й б а. А чому ж? І горілочка є... Риковочка, можна сказати.

Брус. Ніно... Ви скиньте дещо з себе. Ніна. Не треба непокоїти людей... І незручно... Шайба. Ми вийдемо в комірчину, мадамочко. Товаришу село! Ану, на хвилинку! Даймо дорогу женщині...

4

Входить Век л а, за нею вбігає дівчатко 5—6-ти років.

Шайба. Веклушо, людей дощем прибило. Мадамоч-:ка так зовсім розмокріли. Ніна. Не турбуйтеся! Шайба. Принеси чистеньке покривало! В е к л а. Покривало? Ти зду...

Шайба. Неси, Веклушо, неси!.. Ти дамочка і вони ;мадамочка, обоє, можна сказати, женського роду, і тут, протокольно, дощ...

Н і н а. А, спасибі. Не треба!

Шайба. Неси! Неси. (Векла йде).

Ніна. Яка гарненька дівчинка! (Присідає до дівчат-,ка). Милонько... (До Шайби). Онучка?

Шайба. Галя? Дитина... Протокольно — рідна дочка.

Ніна (здивовано). Дитина?.. Скільки ж вам год?

Шайба. П'ятдесят з гаком!

Н і н а. А Галі?

Шайба. П'ять з гаком!

5

Векла з покривалом.

Ніна. Боже! А скільки ж вашій жінці?

Шайба. Веклушо! Який тобі год? Тільки не бреши.

Векла. П'ятдесят узимку вийде.

Н і н а. І у вас ще діти?..

Векла. У мене їх восьмеро, а це дев'ята...

Шайба. Вишкребок! (Пестить Галю, ляпає долонею жінку). Вона у мене, можна сказати, як англійська фабрика! З повною нагрузкою працювала. На всі 100 процентів.

Ніна. Дев'ятеро? Як же ви з ними?..

Векла. З ними нічого, а от без них... Повиростали, порозлазились, а серце болить.

Шайба. Це протокольно так!.. Була ціла копиця, можна сказати, а тепер... Танька одна на втіху зосталася... Ну, ходімо! (Бере зі столу пляшку). Сушіться!.. Тю... А горілку забрав. (Кладе пляшку на стіл).

Клим, Векла, дівчатко і Шайба виходять.

Ніна. Брусе! Які вони симпатичні, теплі...

Брус. Не бузять. Просто живуть... Роздягнися, Ніна, а то застудишся.

Ніна (запинає себе покривалом). На! Держи!

Б р у с. Не треба. Сюди ніхто не ввійде!

Ніна. Держи, будь ласка, і не дивись. (Скидає плаття і викручує воду). Не дивись. (Цілує). Я мокра і не хочу, щоб ти бачив мене таку...

Брус (заглядає). Давай я... крутну!

Н і н а. Не треба, милий!

Брус. Крутну тебе! Висушу! Га?

Ніна. Брусику! Не треба тут!

Брус. П'яний я од тебе! І все чую співи якісь... Як на паску колись.

Ніна (виходить). Ну от... Я не така вже мокра й слизька. (Кидається до вікна). А дощ? Чуєш, Брусе? Чуєш (спиняє Бруса, напружено вслухається). Дощ! Це ж він гнався за нами степом? А тепер під вікном, чуєш? Немов сотнями пальчиків стукотить тихенько, боязко, а ось... затарабанив нахабно, весело. (Жагуче цілує Бруса). Співають дерева. Чуєш? (Одгортає Бруса). Під вікнами хлюпотить... немов там діти... кашку їдять, плямкають і разом плачуть...

Брус (сміючись, цілує її). Дурна ти, Нінушко!

Ніна. Зроби з мене бабу, Брусе!.. Щоб я плодила дітей, годувала, няньчила, жито жала... Щоб була, як оця Веклуша... З Радобужним жила —три аборти!.. Вишкребла!..

Б р у с. Не згадуй!

Ніна. А знаєш?.. То він візником їхав за нами! Він десь тут... Чує моє серце!.. Брус. Не вигадуй.

Ніна. Милий, їдьмо на село! В степах житимем! Я все,, все робитиму. Бабою твоєю буду. Брус. Ніно! Я з робітників...

Ніна. На село. Подалі в глуш. Щоб він не знав, де ми... Я почуваю... Брус. Що?

Ніна. Що Радобужний здуріє без мого тіла... Розумієш? Без мого тіла! Він кинеться на мене! На тебе! Боюся! (Тулиться до нього).

Брус. Сьогодні на бюро партосередку... Там свої хлопці сидять...

Ніна. Що? Що?

Брус. За директивою парткому треба на село когось послати, на роботу. Ніна. Милий!

Брус. Думка е Радобужного відрядити... Він із селян і, крім того, забюрократився...

Н і н а. А як же твоя мрія?

Брус. Яка мрія?

Ніна. Щоб на село з тобою?

Б р у с. Ну от! Мрія! Вигадала якусь мрію... Буза!

Ніна. Милий, не можна без мрій жити. Не можна, Брусе!.. Знаєш, мені часто ввижається...

Брус. Ідеології в тебе нема...

Ніна. Немов мене замкнули...

Б р у с. Це я?

Ніна. Ні... До тебе було замкнуто... Сиділа я біля вікна, аж поки не побачила, що вже заходить вечір мого життя, і мрії мої, як пташки восени, співають прощальних пісень... Милий! Спасибі, що прийшов... Двері одчинено! На село...

Брус. Буза... Я тебе до заводу на роботу...

Н і н а. До заводу?

Брус. До верстату... Ти здорова... Га, Нінушко?

Н і н а. На село краще... Там степи, небо, квіти...

Брус (цілує). До заводу! Там всі твої буржуазні звички, як пилюку здує.

Н і н а. І надіну я червону хустку?!

Брус (трясе її). І будеш бабою мені, і в жінвідділі верещатимеш..,

6

Входить Радобужний:

— Можна?.. (Глухо). Я од дощу... Дивлюсь — автомобіль...

Пауза.

Н і н а. Ти хіба бачив Бруса, що не здоровкаєшся?

Радобужний. Здрастуй! Ти... мабуть, із заводу?

Брус. Ось що, Антипе! Годі бузи!.. Я... (Зірвавшись із голосу). Я оце їздив на завод! Вподобався тобі новий завод?

Радобужний. Не доїхав. Дощ перебив дорогу!..

7

Входить візник:

— Гражданине! Одпустіть мене, бога ради. Півдня конячина моя не ївши...

Радобужний. Я зараз! Перестане дощ...

Брус. Одпусти його, Антипе! Хочеш — разом автомобілем? Тобі теж на бюро треба?

Радобужний (до візника). Я зараз, голубчику... Я доплатю. П'ять хвилинок.

Візник йде.

Ніна (голосно, нервово). Товариші комуністи! У кого ви навчились оцих церемоній і дипломатичних викрутасів? Де ж ваша прямота?

Радобужний. Ти це про що?

Н і н а. Ти бачиш! Ти знаєш!..

Брус. Ось що, Антипе!.. Щоб не було бузи... Розумієш? Я покохав твою жінку. Я з нею... розумієш?

Радобужний сідає. Пауза.

Ніна. Коли ви обидва не можете просто сказати, то дозвольте мені. Слухай, Радобужний. Листа писала я йому. Я люблю Бруса, і це почуття глибоке й серйозне... Боролася, та не перебороля... Сьогодні я залишаю тебе і переїжджаю до готелю. От і все!

Брус. Так!.. Що там... Так! Ми комуністи, і полова проблема для нас не складна штука!.. Без бузи! Я її, вона мене, і це не буза... Конкретно! Що там казати? Дайош Ніну, і квит!

Радобужний. Що ж, коли так, то...

Брус. Так, Антишо!.. Бузив я, знаєш... Книжок накупив, у Леніна шукав, чи нема якої про такий случай тези...

Радобужний. Тези?

Брус. Про оце саме... коли покохаєш чужу жінку. . Радобужний (штучно сміється). Ну? І знайшов Тезу?

Б р у с. Не смійся! Така чортівня в голові закрутилася... Радобужний. Що ж... коли ти і вона... і це серйозно? Хе! Не стану я ж тебе на герць звати. Б р у с. Не дряпає тебе? Скажи? Радобужний. Поговорити нам треба.

Брус. Давай, Антипе! Обговоримо все і, знаєш, до парткому... Ій-бо!

Радобужний. Даваймо й так. Ми комуністи. (До Ніни). Залиште нас.

Н і н а. В центрі подій я... Коли обговорювати, то всім, без фракції.

Радобужний. Я прошу... Вийдіть...

Ніна. Радобужний, з мене почалося і на мені хай кінчається.

Радобужний. Залиште нас.

Ніна. Радобужний! Не губи розуму.

Брус. Ти... не бузи... Коли ти комуніст...

Радобужний. А ти ж думав хто? Не бійся. З лінії не зійду. Коли вона з тобою, потім з другим, з третім...

Ніна. Не смій так казати.

Брус. Ти... ось що... Ти так не кажи, чуєш?

Радобужний. Брехня! Ідеалістичні казочки! Нема любові! Що таке глибоко, серйозно? Що? (До Ніни). Тобі мало мене? Набридло? То так і кажи, а не чіпляй до полової жаги твоєї троянд і лілей!.. Без фігового листочка, будь ласка...

Ніна. Розквітались і тобі були троянди... та ти... порвав і затоптав...

Р а д о б у ж н и й. Міщанські забобони! Гамсуновщи-на! (Декламує). Любов! Любов — це вітрець, що шелестить пелюстками троянд і тоді втихає. Ха-ха! І є ще такі дурні, що вірять, немов навколо полового органа та можуть вирости троянди!

Ніна. Отак... отак ти брудом залив і загасив мою любов!.. То чого ж ти гонишся за мною? Чого ловиш? Допитуєш?

Радобужний. Я? Будь ласка!..

Ніна. Любов — це піна похоті, лише одна фізіологічна потреба! Огидно! Не можу! Згадай лише, яких ти снів мені розказував! Сни ненаситного звіра!.. Згадай, як, нажершись мого тіла, ти радив... Карла Маркса читати...

Радобужний. Будь ласка! Хай троянди, хай глибоко... це твій особистий смак... (До Бруса). Будь ласка, кажу... Я бачу — у нас осінь з нею. Пусткою віє і миші шурхотять... Це краще, Брусе, що так вийшло... Я знайду формулу. Я знайду тезу. Ого! Я не міщанин!..

Брус. Невже не можна без бузи? Антишо! Ніно!..

Ніна. Слова лише нові, а все... точнісінько таке, як і було...

Брус. Знов у голові дим... Антипе! Ходімо до КК: буза виходить!

Радобужний. Не треба! Це справа наша, інтимна!

Ніна йде до дверей.

Брус. Ніно! Ти куди? Ніна. Нічого, нічого мені не треба!.. Брус (обводить її до столу). Ніно!.. Ми розплутаємось.

Ніна. Не треба... Мені байдуже все тепер... (Сідає і безтямно дивиться у вікно).

Брус (до Радобужного, вибухає гнівом). Вийди! Чуєш?

Радобужний (напружившись). Що?

8

Входить шофер, потім візник. Шофер. Можна їхати. Брус. Ага... Оце добре... Ніно!

Візник. Гражданине! Може б, ви пересіли на автомобіль? Щось моя коняка, мабуть, запалилась...

Радобужний. Вези!.. Скоріш тепер вези у город! (Йде з візником).

Ніна (до шофег 7). Дощ?

Шофер. Переста..

Брус. Зараз на бюро... Ще встигну!

9

Шайба, потім Клим і В е к ла. Шайба. Обсохли?

Ніна. Спасибі! Ніколи не забуду вас і хати вашої... Станція, Брусе! Рушаймо далі!

Брус. Рушаймо! Я зараз, Ніно... (Дістає гаманця. Шофер йде).

Шайба. Ні-ні!.. Нікоторої гайки. Хатою не торгую... От коли можете, допоможіть людині, можна сказати, землячкові з школою виплутатись.

Брус. Може, що й зроблю.

Шайба. Справді? (До Клима). Чуєш, село?

Век л а. Вже з хати? А я самовара настановила.

Ніна. Спасибі вам!

Брус. Мені зараз на бюро треба... (Ніна цілує Веклу). Шайба. Так ви ж не забудьте!

11

Брус. Гаразд! Гаразд! Скажу бюрові. Шайба. Сьогодні? Брус. Сьогодні, мабуть, не вдасться. Ш а й б а. А ви постарайтесь! (Виряджаючи Бруса і Ніну, штовхає Клима). Клюнуло, землячок!

Всі виходять. Пауза. Чути шум мотора і Шайбин голос: "Отам канава! Держіть ліву руку!".

10

Векла, Клим і Шайба. Клим. Що ж це він... з жінкою предсідателя? Векла. Хіба це не його жінка?

Шайба. Ви, землячок, за жінку. (Шукає шапку). Тут ось діло з школою, можна сказати, протокольно закрутилося! Побіжу!

Векла. Куди?

Ш а й б а. На їхні збори.

В е к л а. Та куди тебе бенеря несе? Темно вже! Шайба. Землячок! Крути машину! На всю ходу! (Біжить).

Клим метушиться, шукає шапку і, не знайшовши, біжить так.

СЦЕНА 2

Бюро партосередку. Секретар партосередку, Скибка, Килина.

1

Секретар. Нема? Килина. І духу не чути! Секретар. На восьму пішло, знаєте... Килина. Ой, треба хлопцям хвоста накрутити! Скибка. Дощ!..

Килина. А для нас не дощ?.. Де чувано, щоб бюро годину цілу ждало?

Скибка. Прийдуть!.. Пупа я бачив удень.

Секретар. Давайте тим часом без них!..

Килина. Ой, щось тхне у нашому партосередку... Треба, товариші, за хвіст декого та на оцей дощ!..

Скибка. Ти, Килино, наївна дитина! Все тобі давай у пору та щоб без запізнення було...

Килина. Тільки так!

Скибка. Чудійка ти. Ми тільки свого часу революцію зняли, а скінчимо її з великим запізненням.:. Така-вже наша вдача!..

Килина. Годі виправдуватись. Чула й за тебе, як десь голу дівчину оглядав... і

Скибка. З медичною метою, Килино! Давай і тебе огляну...

Килина. Я тебе як огляну!

Секретар. Давай-но, знаєте, тим часом спроектуймо остаточно. Значить, отак: Радобужного на село. Пупа^йа його місце... 1 ! "

Килина. Все ж таки краще Бруса на завідателя.

Секретар. Казав йому! Просив, знаєте... НарДріз одмовився... Аж зблід з лиця...

Килина. Ну, тоді Пупа.

Скибка. Товариші! Послухайте мене, досвідченого знавця і скептика. Секретар. Ну?

Скибка. Найкраща політика у таких справах — щоб партком був задоволений і вівці були цілі. ,.

Килина. Оце так. Нічого сказати... Оце лінія.

Скибка. Найпростіша лінія. Пупа на село, Бруса про запас, Радобужного лишити на посаді завідателя. Мотиви: Пупові однаково, Брусові однаково, наркому наряд виконано. і.

С е к р е т а р. Гостро заперечую...

Килина. І я. Дай слова!..

Секретар. Зажди... Пуп на селі пропаде, загине, знаєте.... Крім того, що вклоняється скляним богам, івін взагалі захитався, і щось непевне з ним робиться... Його треба доглядати... :

Килина.А як на вичистку, то тут треба чист,ити...

Секретар. Зажди, Килино, з вичисткою... Пуп заплутався, знаєте, і йому треба пораду дати, врятувати його, знаєте... З нього ще користь для партії буде. Він щирий, чесний...

Скибка. З Пупа одна лише користь буде: трапиться дискусія, почнеться вичистка елементів, і, щоб врятуватися, можна буде виставити, для одводу, Пупа. От і Вся з нього користь. .

Килина. Неправда! Пуп не такий. Радобужного на вичистку. Годиться вже й тепер...

Секретар (до Скибки). Як так важити Пупа, то хіба можна його на село? Це ж велика, знаєте, партійна справа...

Скибка. Ет... Ти ще зелений і віриш лозунгам. Скажи по щирості, коли хоч раз і хоч одна організація поклала на село путящого робітника?.. Не можна ж так...

Килина. От бач. Договорився. Та чи чувано таке...

Скибка. Мовчу. Мовчу. Робіть, як знаєте... Ну, пошлемо Радобужного. Гаразд. І ви гадаєте, що він діло зробить, що він працюватиме?

Килина. Заставлять.

Скибка. Силою тепер не можна, Килино. Це ж не політика. Це ж не 18-й і 19-й роки, коли мріяли, захоплювались, заставляли...

2

Заходить Пуп.

Секретар. Ага. Прийшов. Сідай.

Килина. Плутаєшся, Пуп'яночку?.. Пху... Ти знов?..

Пуп. Пива випив.

К и л и н а. Ой Пупе... Одріжемо.

Пуп. А ти, Килино, хіба не випивала?

Килина. Коли то було? Ще на фабриці за старого режиму! А тепер не такі часи! Пошабашувала!

Пуп. Ото ж, мабуть, обпилася. А я починаю...

Секретар. От що, Пупе, знаєте... Тут, розумієте, така справа. Радобужного ми на село, а тебе на його місце...

Килина. Тільки щоб горілки і в рот не брав... Без горілки ти золотко!

Пуп. Посилайте мене на село!

Секретар. Думали й так! Сім раз міряли, знаєте... Ти заступник Радобужного, на справах знаєшся, і все та-ке-сяке...

Пуп. Не можу!

Секретар. Крім того, щиро кажучи, ідеологія у тебе... філософія, чарочки, і все таке-сяке... А тут, у городі, знаєте, вплив пролетарської ідеології...

Пуп. Хотів би я, щоб ти і бюро наше показали мені оту пролетарську ідеологію наочно, у повсякденному житті, в побуті...

Килина. Лишенько моє!.. Та ти хіба не читав...

Пуп. Конкретних прикладів не бачу! Або як папуги за книжкою вигукують, або азіятську зненависть до галстука і хустки на втирання носа за пролетарську ідеологію сприймають.

Секретар. Ти... знаєте, Пупе...

Пуп! Годі! Парфюмерія у нас, а не ідеологія! Навіть кожний робітник міщанином став...

К и л и н а. Еге! Заплутався?

Пуп. Може, й так. Розплутайте!

Секретар. Ти ж оце що, Пупе?

К и л и н а. До КаКи захотілося? Там розплутають!

П у п. Не лякай, Килино! Найзліша контрольна комісія не в парткомі, а ось де сидить (показує собі на голову). Працює вдень і вночі і кров'ю серця пише протокола...

Секретар. Товаришу! Я призиваю і вас і вашу контрольну комісію до порядку...

Пуп. Вибачте. Чого вам од мене треба?

Секретар. Ти носиш партквиток?

Пуп. Партквиток?

К и л и н а. Еге ж. Чи, може, загубив?

Пуп. Партквиток. То знайте, що я із партквитка вже виріс.

Скибка. Може, не потрібен тобі? Секретар. Може, повернеш?

Пуп. Можу й повернути, коли це відповідь на мої болючі запитання...

Пауза.

Секретар. Пупе! В чому справа?.. Ти хворий, знаєте, чи п'яний... Яка у тебе лінія? Лінії я не бачу, знаєте... Скибка. Жодної лінії.

П у п. А так! Я без лінії! Та я хоч протестую, а ви...

Секретар. Що?

Скибка. Що?

К и л и н а. Кажи, що?

Пуп. Нічого... Щасливі ви. Товстокожі! Мабуть, співатимете весільних про соціалізм пісень і тоді, яік відбуватиметься похорон.

К и л и н а. Бач! Тонкокожий знайшовся!..

Секретар. Зажди, Килино! (До Пупа). Як тебе розуміти, скажи?..

П у п. Не хочу на завідателя і заступником не буду! Боролися, кров лили, а вилили що? Бюрократичного слона, що топче стопудовими ногами ниву революції, трощить гарячу думку, жує і ковтає всяку надію...

Скибка. Ось воно що! Переродження партії?

Луп. Не вкладаються такі мислі в партквиток? Га?

Секретар. Не вкладаються.

Пуп. Скажете, що це не мислі, а дикі коні, які пасуться в степах родимої анархії?

Секретар. Скажемо!

Килина. І з партії викинемо! Пуп. Я хоч щирий, а ви... (Йде).

Килина. І ми щирі, коли треба діло робити...

Секретар. Товаришу Пупе... До порядку... ' Пуп вийшов. Пауза.

Та-ак, знаєте... Килина. Зробити йому капут.

Секретар. Переказиться... А жаль, знаєте... Чесний, сукин кіт, не лукавий.

Скибка. Нашкодить він нам такою чесністю...

Килина. Хіба справді на село послати?

Секретар. Не можна. Од горілки згорить. Нагляда-1 ти за ним треба, знаєте.

Килина. Ну, то як же розв'яжемо справу?

Скибка. Зробимо так, як я казав...

Секретар. Гостро заперечую. Краще хай партком пришле на завідателя...

3

Входить Брус.

Секретар (показавши йому на годинника, хитає головою).

Килина. Добрий член партосередку! Брус. Ху-х... Коли ж дощ!.. Ну, як із селом?

4

Входить Радобужний. К и л и н а. І ти через дощ?

Радобужний. Хіба що надзвичайне, що в неділю кличете?

Секретар. Справа, знаєте, складненька.

Пауза.

Килина (до секретаря). Блявкай! Чого мовчиш?

Секретар. От що, знаєте, товаришу Радобужний! Тобі треба їхати на селої

Радобужний. Як це?.. Пуп у нас їздить у підшефних справах!

Секретар. Тут, знаєте, підшефні справи збоку, ро-зумієте.

Радобужний. Не розумію. Килина. На село поїдеш... На роботу... Радобужний. Як? А установа?.. Я будую пам'ятника...

Килима. Другого дають. А пам'ятника і без тебе добудують. Аби гроші були.

Секретар. На село треба од нашого партосередку! Партком наказав... Думали, гадали, знаєте... Найкращий кандидат — ти. Сам із селян, добре розвинений.

Радобужний. За що?

Секретар. Як за що?

Радобужний (глянувши на Бруса). За що, питаю , мене? Кара за віщо?..

Секретар. Ти диви! Та не кара, чудій ти. Хіба не знаєш недавньої директиви партії? Найкращих треба,.;.

Радобужний. Знаю! Це за мій, так би мовити, бюрократизм?

Секретар. Та що ти, Радобужний, знаєте, вигадуєш?..

Килина. А як за бюрократизм, то що? Хіба не забюрократився, скажеш?

Секретар. Товаришко Килино... До порядку.

Р а д о б у>ж ний. Село я знаю. Так... На селі родився й зріс, і грамотний і досвідчений я партієць, знаю..Тільки скажіть мені — за що?

Секретар. Ну, що ти йому, знаєте...

К и л и н а. А з партії хочеш, щоб кишнули?

Секретар. Килино! Чорт...

Радобужний. Із партії?

Килина. Так! . ^

С е к р е т а р. Килино, мовчи!..

Радобужний (до Килини). Ти давно в партії, що берешся мене кишкнути?

Килина. Я робітниця! Пролетарка!

Радобужний. Біла кістка? Так?.. Молода ще! От повоюй, як я... Попосиди по тюрмах! А Перекоп ти бачила? (Виймає квитка, кладе на стіл, зверху кладе револьвера). Не так легко! Не так легко мене кишкнути!

Секретар. Радобужний! Ти ж не дитина і не на сцені!

Радобужний. Ось хто (показує на револьвера) мене зможе викреслити з партії.

Скибка. Та ніхто й не думав. Антипе! Схаменись!

Радобужний. Ти не думаєш, та є такі, що думають...

Секретар. Диви ти на нього! І цей здурів!

Радобужний. Хай бюрократ! Хай я одмітний од усіх! Так... Бо я вірний чиновник, солдат, машина! Та кокетувати з робітниками, підлизуватися, як це роблять наші кар'єристи або гнилі Пупи, не буду...

Секретар. Ти диви! Немов його ґедзь укусив!

Радобужний. Знаю, за що мене маєте. І коли я питаю за що, то не відхиляйтеся одвертої одповіді...

К и л и н а. І за бюрократизм! Щоб вітром на селі розвіяло! От!..

Секретар. Товаришко Килино!

Килина. Прислугу позаводили! Банкети справляють! В кабінет до нього й не доступишся!

Секретар. Килино!

Брус. Килино, не бузи! Товариші!

5

Входить Шайба:

— Можна? (Його не помічають. Витикається Клим. Шайба махає рукою, щоб той увійшов. Той входить).

Килина. Посадили їх на посади, а вони закам'яніли. Правду Пуп казав: каменюками вросли і мохом поросли.

Скибка. Знайшла авторитет в особі Пупа.

Радобужний. Так. Я камінь. Я давлю. Та тільки з такого каміння можна вибудувати фундамент для мостів до соціалізму... І коли я обростаю болотяним мохом, то це певний закон будування... Мною настилають і брукують дно...

Секретар (б'є кулаком по столу). Слова не даю! Хто ми? Члени партії чи сяке-таке, знаєте?

Радобужний. Болить і мені. (До Килини). Сідай ні моє місце і побачиш. Масам треба міліонів, а дають соїні карбованців і тебе на жертву... Хай роздирають...

Ти громовідхильник народного гніву, і тебе за це ганьбить пролетарська Килина.

С к и б к а. Слухай, Антипе! Хіба ми цього не знаємо?

Радобужний. Ти знаєш, а є такі, що не знають... Замість суворої голої формули життя — на трояндах кохаються або бряжчать пролетарським походженням... Святі й безгрішні!

Брус. Я їду на село! Пиши!

Секретар. Третій. І в тебе, Брусе, є власна теорія?

Брус. Я без бузи. Пиши!

Секретар (виразно). Брусе!

Б р у с. По своїй волі їду, і квит! Маю право!

Секретар. Не пустимо!

Брус. Партком пустить! До ЦК вдамся! Пиши! К и л и н а. Ти справді, Брусе? Брус. Бочечко ти моя! Справді. Голосуй. Килина. Молодець! (До секретаря). Пиши. Я за Бруса. Скибка. Ія за Бруса!

Секретар (кидає папери). Заперечую! (Побачивши Шайбу). Ви хто? Ви як сюди попали?

Пауза. Всі дивляться на Шайбу.

Шайба. Партія, товаришочки, велика. З усіх боків зайти можна.
Секретар. Вийдіть зараз!

Шайба. Тільки я без всякої шкоди зайшов до партії, і це протокольно.

Секретар. Вийдіть, кажу! Тут секретна нарада.

Брус. Не займай. Це наш старичок. Нехай. Пиши. Я їду.

Шайба. На село?

Брус. На село. Школу будувати.

Скибка. Шабаш! Вузол розплутано. Пиши.

Секретар (збирає папери і йде). Як хочете, а я не погоджуюсь...

Килина. Погодишся. (До Шайби). Що, Терешку. прийняли на службу?

Шайба. Протокольно. Спасибі, що поклопоталася.

Скибка. А де ж ваш землячок?

Килина, Шайба і Скибка, балакаючи, йдуть. Радобужний. Брусе, ти справді на село?

Брус. Без бузи.

Радобужний. З доброї волі?

Б р у с. Так.

Радобужний. А Ніна... теж з тобою? Брус. Не знаю. Ага! (Гукає). Товариші! На хвилинку! Маю.справу...

Радобужний. Ти що?

Брус. Хочу сказати всім за оцю чортівню. Хай народ розсудить нас!

Радобужний. Не треба, Брусе!.. Не треба! Це наша особиста справа, і ми їїч розв'язали... Я її остаточно, віриш, остаточно розв'язав... Я навіть радий, що вона з тобою, а не з кимсь другим...

Брус. Хворі в тебе очі, Антипе. От що!

Радобужний. Я всю ніч не спав. І теж шукав тези... Не сподівався, щоб так мене закрутило... Знаєш — немов подвоївся... Не віриш?

Брус. Буза у тебе. Бачу!

Радобужний. Ось почуваю, оце я і норуч мене хтось другий... Теж я, розумієш? Як у дзеркалі. Якось мозок димом взявся. Я знаю: ревність це, та я поборю її... Не може бути у нас, у комуністів, ревності... Ти зрозумій, Брусе... Це ж іспит на нову людину.

Брус. Ніна правду казала?

Р ад о б у ж н и й. Вона? Так. Тільки чому мені, а не тобі довелося складати цього іспита?

Б р у с. Я б склав!

Рад о б у ж н и й. А як ні?

Брус. Жили собі перетяв би...

Радобужний. Так?.. Чи так питаю? Собі жили?

Брус (щиро). Антигге... Давай по-простому. Ти? Коли шкребе — я одкинуся од Ніни...

Радобужний. Ні... Ні... (Подумавши). А справді... Попробуй. (Подивившись на Бруса). Ні... Ти от скажи... Тільки по-простому.

Б р у с. Ну?

Радобужний. Ти з моєю жінкою спав?

Пауза.

Брус. Спав.

Радобужний (машинально підходить до столу, бере квитка і револьвер). Коли? (Крутить в руці револьвер, кладе на стіл).

Брус. Не треба за це...

Радобужний (зрушено). Ні, по-простому... Одверто. Коли почав?

Брус (бере револьвер і машинально крутить). Од різдва.

Радобужний (водить рукою по столу, пригадує). Так... Ну як?

Брус. Що? (Кладе револьвер).

Радобужний. Як вона? Вподобалась?..

Брус (важко хапає револьвер і крутить у руці). Не бузи! Чуєш?

Радобужний. Це я так... Шуткуючи...

Брус (крутить револьвер). Скривило? Не можеш? Так знай! Спав на заходи! Аж пищала! (Кладе револьвер і одходить від столу).

Радобужний хапає револьвера і дивиться, потім кинув оком на

Бруса.

І любить вона, і я... Всім скажу, всім! Виведу... Братва! Це моя жінка!

Радобужний (кладе револьвера на стіл, наближається до Бруса). Аж пищала? І зі мною вона... теж...

Брус (весь напружившись). Що? Брешеш?

Радобужний. Хочеш, скажу,— коли?

Брус (зводить руку). Не бузи...

Радобужний (хапає револьвера). Ти...

Вертаються Шайба і Клим.

Шайба (до Бруса). Товаришу! А я оце з землячком. Ви ж обіщали...

Радобужний (бере квитка, ховає револьвера і мовчки йде).

Брус. Ага! Це за школу? Прийдіть другим разом! Я візьмуся! Я поможу. Слово честі, школа буде. Прийдіть завтра. (Вийшов).

Пауза.

Клим. Ну, то як тепер?

Шайба (ударив шапкою об підлогу). От же не везе! Ну, протокольно, тобі не везе!

Ширма

ДІЯ ТРЕТЯ

СЦЕНА 1

Бульвар. Запнутий покривалом пам'ятник. Навколо скиби граніту, різний будівельний матеріал, казан. Кілька робітників кінчають роботу. Біля пам'ятника Радобужний і архітектор позують перед

фотографом.

1

Радобужний. Одну фотокартку для музею революції!

Фотограф. Гаразд! Будь ласка, голову трошечки! Отак...

Радобужний. З надписом. А в газету нашу можна? Фотограф. Не вийде! Краще до столичного журналу.

Радобужний. До журналу окремо, а в газету щоб був знімок...

Фотограф. Добре! Попробую-с... Знімаю! Готово!..

Радобужний (до архітектора). Ну, завтра о другій годині відкриття... Щоб поприбирали зранку оце все і щоб жовтим піском посипали! Трибуну теж! Отут!

Архітектор, потираючи руки, вклоняється.

(До робітників). Ну, шабаш! Завтра вранці приходьте, товариші! (До архітектора). А скажіть, товаришу архітекторе... Можна буде отут... розбити невеличкого палісадника для могил героїв труда тощо... (Веде архітектора за пам'ятник і показує місце. Стали й обмірковують).

Робітники розходяться.

Робітник. Герої! І мертвим собі готують перші місця. (Йде).

Поблизу музика Грають "Антракт" із опери "Кармен".

2

Кухман, Євгенія Костівна, Ірочка.

Кухман (дивиться на пам'ятник). Хо-хо! Ри-ка-пи взялися будувати іропланти і мінументи... (До жінки). Так ти радиш, Женю?

Євген ія Костівна. Поступай хоч на конторщика!

К у х м а н. Якби ж до тресту або в банк, а то ж подумай— конторщиком до редакції пролетарської та ще й зукраїнізованої газети!..

Євгенія К о с т і в н а. Дурнику ти. Це тимчасово... Антипові і так важко було влаштувати тобі цю посаду. Він сказав, що надалі можна буде... Хай тільки причепиться...

К у х м а н. Ну добре... Почну з газети!

Євгенія Костівна (побачила Радобужного). Он і Радобужний! Ви йдіть! Я маю до його справу. (Йде до Радобужного).

Ірочка. Газета — це непогано. Крім того, ви ж колись до революції писали вірші?..

К у х м а н. Писав, малютко! Щовечора приходили до мене у власну кватирю муза з лірою...

Ірочка. Попробуйте тепер!

К у х м а н. Хо-хо! Не можу!

Ірочка. Чому?

К у х м а н. І ліра, і муза кинули ходити, як тільки Ри-ка-пи конфіскували у мене власну кватирю.

Йдуть і сідають на лавці. Радобужний, попрощавшись з архітектором, підходить до Євгенії Костівни. Архітектор йде. Проходить публіка.

Євгенія Костівна. Я була у вас! Сказали, що ви тут!..

Радобужний. Однесли листа? Євгенія Костівна. Так! (Стають перед пам'ятником).

Радобужний. Ну? (Сідає на граніт).

Євгенія Костівна. Я маю сказати вам за все. Ніна ще в готелі і до Бруса не переїздила.

Радобужний (встає і сідає). Листа вона читала?

Євгенія Костівна. Читала...

Радобужний. Ну? Переказала що?

Євгенія Костівна. На листа нічого не сказала... Я говорила з нею, Антипе Оверковичу.

Радобужний. Це мене не цікавить... Скажіть, будь ласка, вона не збирається... в дорогу?

Євгенія Костівна. Не знаю! Нічого не казала...

Радобужний. Гаразд. Дякую... (Встає).

Євгенія Костівна. Антипе Оверковичу, я гадаю, що Ніна повернеться до вас! Я її переконаю...

Радобужний. Не треба!.. То я так написав: чи7 потрібні їй гроші... Не треба нічого, Євгеніє Костівно, До побачення... (Йде). /

Євгенія Костівна. Антипе Оверковичу, коли так, то... візьміть вашого листа. (Дає йому листіа).

Радобужний. Повернула?

Євгенія Костівна. Так.

Радобужний. А читала?

Євгенія Костівна. Ні! Простіть!.. Я не хотіла вас...

Радобужний іле, до Євгенії Костівни підходить Кухман. Алеєю за пам'ятником два міліціонери ведуть юрбу всякого безпритульного люду: вусатого чоловіка, парубка, дідка, двох дівчат, троє безпритульних дітей. Позаду, простягнувши руки з шматком хліба і плямкаючи, йде сліпа дівчина, світиться голе тіло. Назустріч йде Пуп. Публіка поминає процесію і стає.

Кухман. А знаєш, Женю? По-дурному ми панькає-мося з Радобужним.

Євгенія Костівна. Ах, залиш...

Кухман. Нінка і геть розумнішала, нас. Хвалю. Вона жіночим своїм серцем відчула, що Радобужному скоро амба вийде... Похитнувся на сферах і взагалі на вичистку пряде!.. От Нінушка завчасно і пригорнула до себе Бруса!..

Євгенія Костівна. Нічого подібного. Вона просто закохалася ним...

К у х м а н. Це так, жено... Та хоч яке чисте крхання буває,., а цеє ж, таки квітам його потрібна матеріяльна тичинка... Це у женщин на другому плані немовби, а все-таки вони інстинктивно і цю тичинку відчувають...

Євгенія Костівна. Що ти маєш на думці?

Кухман. Я маю на думці, що коли б ти закохалася з усіх твоїх жіночих сил Брусом, я б дуже був радий і благословив би вас...

Євгенія К о с т і в н а— Дурень!

Кухман. Поки ти не закохалась—я дурень. Хо-хо... Случай, жено... А Брус кращий нам зять буде. Пролетарського походження, з робітників... Хороша партія для Ніни, га?

Підходить Ірочка. Євгенія Костівна. Пізно надумав.

Пуп теж стає і пильнує цієї картини.

Євгенія Костівна. Пху! Ну й душком ударило!!

Кухман. Кисло-солоним... Пролетарським... Хо-хо...

І р о ч к а. Що це? Кого це ведуть?

Кухман (театрально), Це, малютко... пролетаріат ведуть до соціалізму. Хо-хо!

Якийсь панок (оглянувшись на Кухмана, скалить золоті зуби). Гостро! Дотепно!

Кухман театрально вклоняється.

Але небезпечно! (Сміється і вклоняється Кухманові).

Пуп, сіпнувшись, кинувся було до Кухмана, тоді раптом спинився,

морщиться.

Міліціонер (підштовхуючи сліпу). Ану ти, роззяво! Не відставай!

Публіка сміється.

Пуп (прожогом кидається до міліціонера). Візьми їїГ Веди її! Хіба не бачиш: сліпа? Міліціонер. Обережно, гражданине! П у п. Чи ти сам сліпий?

Міліціонер. Це ви, мабуть, сліпий, що не, видите конвою? Забороняється!..

Пу п (вдирається поміж юрби до сліпої дівчини і тиче їй гроші). На! Візьми...

Дівчина перелякана.

Міліціонер. Заарештую! (Сюрчить у свисток).

Троє безпритульних дітей кидаються урозтіч. Другий міліціонер гониться, перший скоріш веде арештованих далі.

Публіка (сміх). Тю-гу! Лови! Лови!..

Євгенія Костівна. Другої дороги не знайшли для рештантів... Йолопи!

Голос. Далеко їм ще до поліції... Та як вела...

Пуп (до публіки). Гей, ви!.. Свинва міщанська! Другої революції захотіли? Геть! (Підійшов до панка).

Панок. Вибачте! В чому річ?

Пуп (тремтить). Геть, кажу! З очей гетьте!

Рух. Кухман тягне жінку й Ірочку, панок тікає, публіка швидко

розходиться.

Голоси. П'яний! 1

— Комуніст! /

— Хуліганство! / Пуп. Розплодились поганці! Як гниди, вкрили нещасну голову диктатора! (Йде до пам'ятника і сідйє на граніт). Голову диктатора! (Щось шепче, жестикулює).

Музика. 4

Двоє робітників з жінками йдуть, обнявшись, повз Пупа. Стають.

Перша жінка. Ха-ха-ха! Ще що видумай!

Другий робітник. їй-бо, Ваню! Шусть на жінки! На півгодини!..

Друга (регочеться). Ти здурів, Степане...

Перший робітник. Для разнообразія?..

Другий робітник. Так, Ваню! Щоб без розврату! Бери мою, а я твою!.. На один раз, і більше щоб ні-ні-ні...

Перший робітник (пригортає жінку другого). Дайош! Бери мою!

Перша жінка (до чоловіка). Ванічко... А бити не будеш? З ревнощів?

Перший робітник. Дурна ти... Тут по-друзьки, по-хорошому... Випили, погуляли, помінялись, і шабаш!

Другий робітник. Без розврату... (Помінявшись жінками, розходяться). Ваню! Іване Івановичу!

Перший робітник (стає). Що? Передумав?

Другий робітник. Один разик, і більш щоб ні-ні-ні... Без розврату! Розумієш?

Перший робітник. Р-розумію. (Розходяться).

Бринить жіночий сміх. Світяться ліхтарі. Музика.

Пуп (побачивши прохожого, зривається з граніту, безтямно підходить). Га?

Прохожий (спинившись). Що? Вам огню? Пуп. Запаскудили життя!

Прохожий тікає.

Зона! Зоною все взялося... (Йде, озираючись на свою тінь).

5

Н і н а і Б р у с. Н і на. Невже завтра?.. Милий...

Брус. Ледве впросив... Секретар парткому хлопець без бузи... Тепер на село. По-воєнному — раз-два!..

Ніна. Три! (Цілує його).

Брус. Божевільна! Тут же люди...

Ніна. Завтра, милий, завтра... цілуватиму тебе цілу дорогу... Щоб бачили усі — люди, степ, могили, хмарки, жайворонки...

Брус. А може, зайдемо до нього? Мовляв, прощай, Антипе, і не сердься?.. Без бузи... Ніна. Ні-ні...

Брус. Він заспокоївся... Навіть перший привітався... Просив зайти, щоб випити... Казав — трошки сумно йому...

Ніна. Ні... Ні!.. Не треба. Не вір... Я два листи одержала, а сьогодні третього одіслала, не читавши.. Він і мене просив, щоб прийшла до нього...

Брус. Ну?

Ніна. Писав, що він нічогісінько не має проти, що не треба ховатися... Брус. То правда...

Ніна. Ні!.. Натякнув, що добре було б, якби я жила при ньому, навіть кохаючись з тобою, що такий експеримент послужив би на розвиток нового побуту, нових взаємовідносин поміж мужчиною і жінкою...

Брус думає.

Н і н а. Та я не вірю!.. Не треба, милий... І поїдемо, щоб він не знав. Ходімо у наш куточок, я розкажу тобі свій сон...

Брус. Ну от... Сон!

Ніна. Сон, Брусе. Кошмарний сон... Ти уяви собі — ніч і якісь діряві двері... каганець тліє, а мене обіймає і давить щось невідоме... Ти розумієш? Жах якийсь!.. І жду я, що ось-ось у двері хтось увійде... Я хочу заперти і не можу... (Тягне Бруса, тулиться до нього). Не бачу, де засув... Каганець гасне, і темно... тоді я у дірки бачу темне, аж чорне небо... (Йдуть).

Музика.

6

Клим і Шайба об руку з жінкою, на грудях квітка. Лускаючи насіння, підходять до пам'ятника. Стають.

Ш а й б,а. Оде він! Бачите?

В е к л а. І зробили. Опудало якесь...

Шайба. Сама ти опудало! Дивись баньками, а не...

В е к л а. Накрито його, чи що?

Шайба.. Авжеж накрито. Розкумекала тепер?

В е к л а. Від дощу, чи що?

Ш а й б а. Ну й дурна ж! Ну, протокольно, дурна! Та хіба пам'ятники бояться дощу?

В е к л а. Чого сердишся? Ну, розкажи дурній!

Шайб, а., Завтра посходиться народ, промови скажуть товариші, що, так і так і отак, мовляв, треба розуміти пам'ятника, о! Аж тоді одкриють...

Векла. А я думала, що привезуть його або завтра привселюдно зроблять.

Шайба (лускає насіння, до Клима). Чуете, товаришу землячок? Ну, протокольно ж, іще темно у голові у жен-щини!..

Клим (підійшовши, мацає пам'ятник). З каменю якогось чи...

Ш а й б д. .Залізобетон! Ми помремо, наші діти повмирають, а він стоятиме, і нікоторої гайки. К л и м. Та невже?.. Шайба. Протокольно!

Клим (помацавши, захоплено). Ах і матеріял! От якби хату з такого матеріялу або школу! (Стукотить кулаком). Га? До страшного б.суду стояла?

Шайба. Сто страшних судів перестоїть! (Лускає насіння).

Клим. Це правда... Ах і матеріял же, сучого сина!..

7

Пул п'яний, без кашкета.

Пуп (голосно). Гей, хто ще чує? Час настав знімати другу революцію! Товариші!..

Шайба (до Клима). Ведіть, товаришу село, жінку... Веклушо! (Підбігає до Пупа). Здрастуйте, товаришок! Маю щось сказати...

Пуп. Шайбо! Час настав! Чуєш? Погубили революцію!

Векла. Не зачіпайтесь, Терешко!

Шайба свариться на неї і показує Климові, щоб той вів жінку. Клим і Векла йдуть.

Пуп. Шайбо! Бачив вітрини на головній вулиці? Ш а й б а. А хай їм біс... Ходімо... Пуп. Стривай! На вітрині жіночі головки з воску бачив?

Ш а й б а. А хай їм трясця...

Пуп. Скажи — бачив?

Шайба. Бачив! Бачив! (Тягне Пупа).

Пуп. Треба замість воскових живих нарубати і на-стромляти на манікени... і освітити червоною електрикою... і щоб кров капала. От яких вітрин нам треба! Пусти...

Шайба. Ось ходімо, товаришу... Пуп. Куди?

Шайба. На хвилиночку... Отак по дорозі... Протокольно, маю щось сказати... (Веде Пупа за кущі). Потроху гаснуть ліхтарі. Музика.

8

Повз пам'ятник йде людина в чорному, стає, дивиться, рушає далі. Хода нешвидка, напружена.

9

Повертаються Пуп і Шайба.

Шайба (витирає піт). Товаришу!.. Ходімо... Пуп. Легійони... Легійони наступають!.. Шайба. Ніхто не наступає. Ходімо додому, га? Пуп. Легійони нових міщан. Шайбо! Пора!.. Шайба. Пора додому...

Пуп. Навіть наші фортеці, фабрики й заводи зоною укрилися і, оперезані міщанською піною... хитаються...

Ш а й б а. Це ти хитаєшся... Протокольно, п'яний!..

П у п. Я вже, Шайбо, розхитався... Зневірився... Так! Постривай! Покажи мені будуччину... Відслони чорну ширму, щоб я хоч на хвилинку побачив майбутнє...

Шайба. Ну що ти з ним поробиш? Дивись — ніч.

Пуп. Бачу... Це для мене заходить ніч, і, може, вічна вона буде... Одспівали мої білії лебеді-мрії, на вечірній зорі їх не чути... Дай цигарку, Шайбо... (Шайба дає).

Жовтневі папіроси. Охо-хо! Оце, здається, все, що зосталося од Жовтня...

Шайба. Життя наше скрипить, це протокольно... Та нема ще такої мазі, щоб не рипіло воно...

П у п. А буде така мазь?

Шайба. Буде!

Пуп. Коли?

Шайба. Як заводів набудуємо. Пуп. Брешеш!

Шайба. Тоді сфабрикуємо таку мазь, що тільки де заскрипить життя — раз! І поїхали, як по маслу...

П у п. Ти хитрий, Шайбо! Ти хохол!

Шайба. Попосидів би ти на сухарях, то такої не співав би...

Пуп. Що?

Шайба. Нічого. Це я так...

Пуп. Тут справа не в сухарях... Справа тут, Шайбо, що ми позасихали або салом пообростали!.. Заказенили, геть-чисто заказенили усе... (Кричить). Протестую!

Шайба. Ходімо додому... Дивись, уже місяць зійшов...

Пуп. Ага... Місяць? Підожди!.. Ось я... Полізу до нього. (Дереться по драбині на пам'ятника).

Шайба. Протокольно здурів... Товаришок! Пупе! (Тягне Пупа).

Пуп. Пу-сти!..

Шайба. Побачить міліція, їй-бо, протокола напише.

Пуп (виліз на пам'ятника). Плюю! Більше за партію не напише... Протоколом лякаєш? А знаєш, що життя наше "сплошной" протокол!..

Шайба. Ну, будьте свідомі. Подивіться на себе з об'єктивного боку...

Пуп. Народився хто — слухали, ухвалили. Помер — слухали, ухвалили... Землетрус в Японії — слухали, ухвалили... Покохав хто — слухали... Протестую!..

Шайба. Я йду по міліцію... (Пішов).

Пуп (скидає піджак, до місяця). А, лисий? Здоров, лисий! Світиш? Кому? Землі? Не треба, дурний ти мрійнику, срібнолобий ідеалісте! Так, так... Нікому ти, ідеалісте, не потрібний, хіба на кладовищах... Колись хоч на кохання потрібен був, а тепер, ідеалісте лисий, для кохання потрібен не ти, а кредитовий білет, презерватив, аліменти й аборт...

Шайба (вернувшись). Ти злізеш?

Пуп. Товариші!

Шайба. Здурів... (Біжить).

Пуп. Товаришу бульваре! Товариші дерева, кущі, стовпи, ліхтарі! Христос— мрія! Його не було, нема й не буде... Одні попи... І соціалізм — хвора мрія потомленого людства! Нема й не буде!.. Одні попи! І вас, товариші дерева, заплюють... А тебе, лисий, за ідеалізм... із соняш-ної системи вишпурнуть!..

Постріл і жіночий крик. Музика й оплески.

10

Постать Радобужного гониться за Ніною. Біля пам'ятника Ніна падає, стає навколішки і борониться руками.

Ніна. Спасіть! Боже!.. Не треба!

Радобужний стріляє в Ніну. Ніна падає мертвою.

Пуп. Бий! Мене бий! (Зірвавшись з пам'ятника, держиться за. покривало й одкривае пам'ятник).

Монумент Леніна. Пуп і Радобужний, побачивши одкритого монумента, стали. Радобужний кидає револьвера і біжить. Музика. Оплески. Пуп, мов божевільний, дивиться на монумент, тоді на забиту Ніну. Піднімає револьвера і, стогнучи, біжить. Музика. Оплески.

СЦЕНА 2

Бюро партосередку. Секретар, Скибка, Кухман.

1

Секретар (біля телефону). Так. Відомо. Пуп застрелився? Знаємо. Зараз відбудеться бюро... Як це сталося, знаєте, не знаємо... Підозру маємо... (Кладе трубку).

Скибка. Хто?

Секретар. Ну тепер держись, пролетаріяте! Труснуть так, що, як горіхи, знаєте, розкотимось... Скибка. Хто дзвонив?

Секретар. Хто? З парткому! З КК... Вже натякнули, що, мовляв, куди бюро дивилося... (До Кухмана). То ви кажете, що Пуп їх застрелив?

Кухман. Гадаю, так: або Пуп, або одне одного ляс нуло...

Секретар. То як же це — і Пуп, і одне одного?..

Кухман. Одного разу мені здавалося, що товариш Пуп був закоханий Ніною, себто жінкою товариша Радобужного і ото почав пити. Потім покійниця бовкнула не так давно моїй дружині: боюсь, каже, що з дитиною буду, а він, себто товариш Брус, тікає на село... Так за це все я й прийшов сказати партії... Вважаю-бо за святий обов'язок, і таке інше...

Секретар. Не вірю на Пупа! Хоча, знаєте, підозрювати можна... Він удосвіта застрелився?

Кухман. Товариш Пуп? Як я чув: о шостій ранку, точно. З бравнінга.

Секретар. Ху-х! Двох партійців як не було! А як не Пуп, то хто ж кого вбив?

Кухман. За це й Мартин Задека не скаже. Велика таємниця комуністичного кохання!.. Знає ніч та Ленін...

Секретар (до Кухмана). Спасибі...

Кухман. Може, партії треба знати мою особисту щодо проблеми шлюбу думку?

Секретар. Це нас не цікавить. Йдіть.

Кухман (виструнчившись, по-воєнному). Слухаю!

Секретар (до Скибки). Ну що? Як на твою думку?

Скибка. На мою думку? Знаєш, може, цей чудій і правду сказав...

Секретар. Себто?

Скибка. Одного разу, не так давно, на вечірці, Радобужний, випивши... намірився вдарити жінку, а Пуп підскочив та: "Не бий її,— кричить,— Радобужний!.."

Секретар. Радобужний намірився вдарити?

Скибка. Так! Тоді Пуп звернув на себе мою увагу... Може, справді закохався, затаївся, запиячив?..

Секретар. Ні... Радобужного треба сюди... Не вірю я на Пупа.

2

Входить Килина. — Лист! При Пупі листа знайшли. Ось він! Секретар. Який? Кому?

Килина Бюрові. Нам... (Дає секретареві листа). Скибка. Читай.

Секретар тихо читає. Скибка. Читай вголос! (Зачиняє двері).

К и л и н а. У міліції видрала... Копію... Сама ще не читала...

Секретар (читає). "Товариші... Пишу вдосвіта. Співають півні... Колись ще юнаком, читаючи вночі заборонені книжки, висиджував до ранку. У вікна билася червона зоря і співали отак півні... Вийшов з мене мрійник, ідеаліст і, як бачили, неврастеник... Чи писати до вас? Коротко. Хтось ходить за дверима... Життя зажахало мене і покололо гострими списами так, що я почав гнити... Зневірився. Чи справді скрізь паскудство, неправда і моральне гниття, чи, може, мозок мій загнивсь — оце питання різало мене щоденно. І от сьогодні власна моя контрольна комісія вирок написала: у партії не можеш зоставатися і поза партією не виживеш... Кінчаю життя, п'яний і хворий... Біля пам'ятника бачив паскудство і гостро відчув, що я мушу вбити те паскудство, або... І от кінчаю... Годі! Співають півні... Бажаю вам бадьорого червоного ранку, якщо ви не попи і

зрозумієте, як я у вікна майбутнього вдивлявся..." (Прочитавши). Та-ак, знаєте...

Пауза.

Килина. Жаль хлопця!

Скибка. Навіщо він написав таїке?.. І тут накрутив. Я б на його місці коротко і конкретно... (Боляче кривиться). Півні!.. Зоря... Вікна!.. Немов не знаємо, не відчуваємо...

Телефон.

Секретар (слухає). Бюро! Ні, не було... Після відкриття... Гаразд. Скибка. Хто?

Секретар, із парткому. Питають Радобужного... Після відкриття пам'ятника наше бюро мусить прийти до КК на засідання... Питають, чи не знаємо, хто вбив Бруса...

Килина. Хто ж другий, як не Радобужний? С к и б к а. А ти звідки знаєш? Килина. Почуваю...

Скибка. Обережніше з почуванням, Килино... Дай листа... (Читає). "Біля пам'ятника бачив паскудство і гостро відчув, що я мушу вбити... те паскудство, або..." Яке паскудство?

Секретар. А хто його знає? Хіба мало паскудства?

Скибка. Далі. (Читає). "Якщо ви не попи і зрозумієте..." Певна річ, що був приступ злості, гніву, і хто знає, може, й ляснув під гарячу руку щасливу пару коханців... (Пауза). Я і на Радобужного важу, та фактів нема... Обережніше з почуваеня'ми...

З

Шайба і Клим. Шайба (до Клима). Заждіть у коридорі, землячок. Можна?

Килина. Терешко! Ти, кажуть, був на бульварі? Може, бачив, може, чув... Хто вбив Бруса?

Шайба. Перший прибіг!.. Шукав міліцію... Товариш Брус ще харчав!..

Секретар. Ну?

Шайба. Протокольно, не можна сказати. Товариша Пупа треба спитати...

Килина. Пуп застрелився! Шайба. Що?.. Це... Протокольно?.. Скибка. Протокольно... Вже написали... Секретар. А Пуп хіба бачив?

Шайба. Він саме тоді... А нехай тобі... нашморка достав... (Немов сякає— носа, втирається). Виліз на пам'ятника...

Секретар. Як виліз? Чого?

Шайба. Найшло таке на нього. Меланхолія ударила в голову. С е к ре т а р. Ну?

Шайба. Повернувся я, ну, протокольно, за три хвилини... Дивлюсь — Ілліча одкрито, Брус харчить і дамочка Ніна лежать...

С к и б к а. А Пуп?

Ш а й б а. А Пупа нема!

Секретар. Невже Пуп?

Шайба. Хто його знає... Може, й не він. П'яний і злий був, протокольно.

4

Входить Радобужний. Рух.

Радобужний. Чули новину? Мене розпитують, немовби я це зробив... (Пауза). Поспішити треба з слідством... Ховати треба. Сонце, а вони... лежать. (Сідає).

Килина. Троє мертвих зразу...

Радобужний. Що? Чого ви навшпиньках немов ходите?

Килина (підходить до Радобужного). Хто їх убив?.. Радобужний. А я знаю? (З натиском). Пуп убив. А може, й я... (Рух). Так. Може, й я... Не знаю!.. Секретар. Ти вчора де був?

Радобужний. Був за городом, біля різниць... Саме тоді місяць зійшов... Ви знаєте, я немов передчував... Нестерпимо блищала калюжа біля різниць, нестерпимо... І чомусь згадав їх... Побачив навіть отак, на одну мить... Правда, чудно?

Килина. А чого ти був за городом?

Радобужний. Чого? Чого? Чого вам треба од мене? Яке ви маєте право думати, що я...

Секретар. Ніхто нічого не думає...

Радобужний. За городом, біля різниці, я міг їх убити... Мені здавалося, що вони... там... цілувалися і стогнали... Не знаю, в уяві це було — наяву... Я міг кинутися на їх... там...

Секретар. А ти все пам'ятаєш?

Радобужний. Що?

Секретар. Де був, коли прийшов додому?..

Радобужний (морщиться, напружено думає). Так. Все. Калюжі, місяць у воді, шосе... Два хлопці просили вогню... Я хотів дати сірника, та забув дома... Прийшов додому, і сірники лежали на столі...

Секретар. Потім?

Радобужний (збентежено). Що потім?.. Ти думаєш? (З утомою). Потім прийшли з міліції й сказали, що їх убито... (Витягає з кишені сірники). Ось і ті сірники...

Скибка. Годі. Що ми? ДПУ? Прокуратура? Інквізиція?

Секретар. Наш обов'язок спитати...

Дзвонить телефон. Радобужний, здригнувшись, дивиться на телефон.

Скибка. Наш обов'язок спитати, та не розпитувати... Убив — ні? От і все...

Килина (до Радобужного). Ти убив, скажи?

Секретар (у телефон). Зараз (кладе трубку). Товариші! Мене кличуть до парткому.

5

Входить Таня, веде Кучку.

Таня. Тут партосередок? (Побачивши Радобужного, стала).

Секретар. Вам чого?.. Зараз у нас засідання... Кучка. Тут партія, товариші? Килина. Тут... Кучка. І Антип тут? Т а н я. Тут.

Кучка. Я — Антипів батько, Кучка-Радобужний... Я прийшов, товариші... Радобужний. Тату!..

Кучка. Я прийшов до партії, товариші... звиніть — сліпий, не бачу... (Мацає ціпком). Денікінці викололи очі за сина... за оцього сина, що лучче б я його тоді виказав...

Радобужний. Таню! Одведіть батька додому...

Кучка. Товариші партія! Хтось убив товариша Петю і невістку... Не можу вдома всидіти — чую їхні голоси і немов повз мене ходять... Антипе!.. Скажи при партії!.. Признайся: ти?

Радобужний. Що?

Кучка. Ти? Скажи при партії — і я повірю. Ти чи не ти?

Радобужний. Я!.. (Рух). Не знаю тільки, де... Калюжі і місяць пам'ятаю... у воді... В уяві я їх убивав багато разів...

Кучка. Таню... Одведи мене... Товариші партія! Судіть його, та не судіть мене, батька... ТаЦю, веди...

Тяня виводить Кучку.

Килина (до Радобужного). За що ж ти Бруса і жінку? За віщо? Ну, впіймав... ну, завів би до району чи парткому... А за віщо ж було вбивати?

Радобужний. Мені холодно і... спати хочеться...

Дзвонить телефон.

Секретар (до Радобужного). Ти ось що... Ти йди до парткому. Товаришу Скибка! Ти б, може, провів? І скажеш за все...

Скибка й Радобужний ідуть. Клим, пропустивши їх, входить.

6

Ширма

Клим.

— Здрастуйте, товариші. Будь ласка, кінчайте моє діло, бо вже не можу більше ждати...

Секретар (тре собі лоба, перегортає папери). Та-ак,. знаєте... Троє в один день... Партстаж. 17-го, 18-го і 19-го... Підкотили воза партії...

Клим (до Шайби). Буду йти... Бачу: не вийде діло.

Близько чути музику. Тяжко сапаючи, гуркотять повз вікна якісь машини. Пауза. Шайба йле до вікна, глянув і став.

Секретар. На відкриття, мабуть? Колона?

Шайба. Трактори везуть. Це з станції...

Клим. Невже? (Глянув у вікно). Раз, два, три, шість... десять... (До всіх). Подивіться! (Захоплено). Десять-штук, та які! Аж земля гуде!..

Шайба ходить.

Килина (бадьоро). І він осміхається... Секретар. Хто?

Килина. Ілліч! Ленін! (Показує на портрет). Ось подивіться... Сміється.

Шайба (глянув на портрет). Протокольно, старик сміється з нас!.. Мовляв, розкисли, сучі діти... А за повчання забули, щоб без нікоторої гайки й меланхолії?

Секретар (махнувши рукою, немов мух із себе зігнав). Упало троє, встануть, знаєте, десять... А зону і все таке-сяке, знаєте, оцими тракторами знищимо... Гайда до парткому! (Збираються).

Килина. Правильно. Хоч живими, хоч помрем, а своє візьмемо...

Шайба (до секретаря, кинувши картуза). Вписуюсь, у партію!

Килина. Терешко!

Шайба. Протокольно, вписуюсь! (До Клима). І дерево на школу видеру! Протокольно, землячок, видеру!..